

Siljan kommune

Plan for

Landbruk 2022-25

Kommunestyrets vedtak 19. oktober 2021

Forord

Arbeidet med revisjon av landbruksplanen var planlagt gjennomført i 2020 i tett samarbeid med faglagene og landbruksnæringen i Siljan. Vi så for oss hyppige møter og landbruksforum med gode diskusjoner hvor alle kunne komme med sine innspill til planen. Slik ble det ikke. Vi rakk å gjennomføre ett åpent landbruksforum før koronapandemien traff oss med full tyngde i mars 2020. Når smittetrykket lettet litt gjennom sommeren fikk vi gjennomført to arbeidsmøter med referansegruppa før smittesituasjonen igjen strammet seg til når vi nærmet oss jul.

Vi har ønsket oss en planprosess i tett dialog og samarbeid med landbruksnæringen i Siljan. Vi vurderte om vi skulle utsette arbeidet inntil vi igjen kunne arrangere åpne møter, men samtidig var det usikkert hvor lang tid det ville ta før dette igjen var aktuelt. Alternativet var å jobbe videre med planen internt i administrasjonen og samtidig ha en dialog med styrerepresentanter i bondelag og skogeierlag (referansegruppa) via digitale møter. Vi valgte det siste. I mars 2021 fikk vi heldigvis også mulighet til å presentere planen på et åpent digitalt medlemsmøte i regi av Siljan bondelag. I etterkant av møtet ble et planutkast sendt på høring til de lokale fagorganisasjonene og næringsaktører som har deltatt i planprosessen (referansegruppa).

Jordbruk og skogbruk er viktige næringer for Siljan kommune. Det er viktig å legge til rette for en fremtidsrettet og bærekraftig landbruksnæring som gir gode og trygge arbeidsplasser for de som ønsker å satse på en fremtid i landbruksnæringen. Landbruket i Siljan har potensial for å utvikles som merkevare gjennom produksjon av god og trygg mat med lokal identitet.

Dyrka jord utgjør kun 3,3% av landarealet i Siljan. Landbruksjorda er en svært viktig ressurs som kommunen må ivareta gjennom en langsiktig og konsekvent arealforvaltning med mål om å unngå nedbygging og redusere omdisponering av matjord til et minimum.

Regjeringen og næringsorganisasjonene i landbruket har inngått en avtale om å redusere utslipp og øke opptaket av klimagasser i landbrukssektoren. Partene har forpliktet seg til å redusere utslepp og øke opptaket av klimagasser tilsvarende 5 millioner tonn CO₂-ekvivalentar samlet i tiårsperioden 2021–2030. Arbeidet med å legge til rette for et klimavennlig landbruk vil bli svært viktig i årene fremover.

Landbruket har gjennom generasjoner skapt et kulturlandskap som allmenheten verdsetter og føler tilhørighet til. Det er viktig å legge til rette for en bruk av utmark og kulturlandskap som ivaretar både hensynet til næringsutøvelse og rekreasjon.

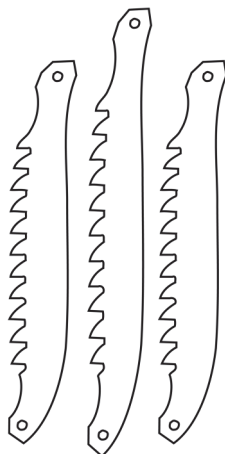
Skien/Siljan, 5. juli 2021

*Jan Sæthre
Kommunedirektør
Siljan kommune*

*Terje Sjøvaag
Landbrukssjef
Grenland landbrukskontor*

*Espen Nordstrand
Prosjektleder / kons. landbrukssjef
Grenland landbrukskontor*

Forsidefoto:
Kari Nøtland Sæthre

Landbruk 2022-25

1.	Innledning	3
	1.1 Bakgrunn.....	3
	1.2. Organisering	3
	1.3. Forholdet til andre planer.....	4
	1.4. Revisjon.....	4
2.	Rammebetingelser og føringer	5
	2.1. Sentrale føringer	5
	2.2. Regionale og lokale føringer	5
	2.3. Juridiske rammebetingelser	5
	2.4. Økonomiske rammebetingelser	5
3.	Status for landbruket i Siljan	6
	3.1. Naturgrunnlaget	6
	3.2. Eiendoms- og bedriftsstruktur.....	9
	3.3. Utvikling og trender i landbruket	9
	3.4. Skogbruk	11
4.	Satsningsområder	13
	4.1. Arealforvaltning og jordvern	13
	4.2. Næringsutvikling i landbruket	16
	4.3. Landbruk og klima	22
	4.4. Biologisk mangfold, kulturlandskap og friluftsliv	28
5.	Retningslinjer for landbruksforvaltningen	33
	5.1. Omdisponering av landbruksareal	33
	5.2. Deleing av landbrukseiendommer	35
	5.3. Boplikt.....	36
	5.4. Konesjon ved erverv av skogeiendom	36
	5.5. Driveplikt	37
	5.6. Prioritering av økonomiske midler NMSK	37
	5.7. Prioritering av spesielle miljøtiltak SMIL	38
6.	Tiltaksplan	39

Innledning

1.1. Bakgrunn

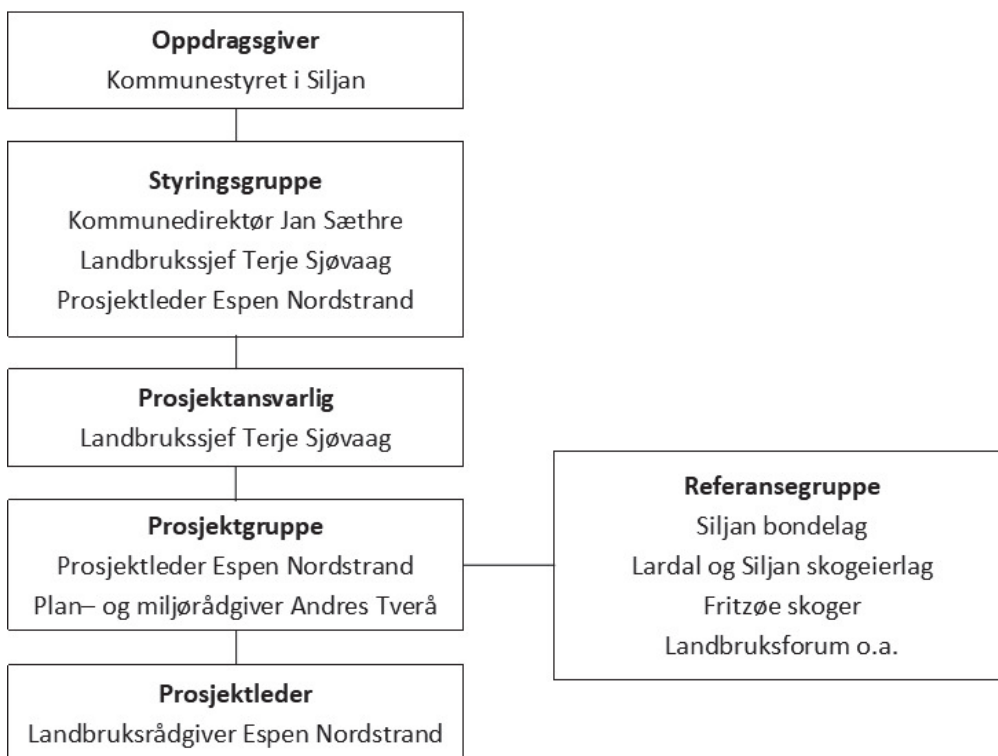
Formålet med prosjektet er å revidere landbruksmeldingen i Siljan (planperioden 2007-2019). Ny landbruksplan med en planperiode på 4 år skal legges fram for politisk behandling i 2021. Landbruksplanen vil bli behandlet som en temaplan/fagplan og være retningsgivende for landbruksforvaltningen i Siljan i planperioden 2022-2025. Planen skal revideres innen utgangen av planperioden.

Gjeldende landbruksmelding for Siljan kommune ble vedtatt av kommunestyret 19.06.2007. Meldingen hadde en tidshorisont på 12 år og gikk ut i 2019. Formålet med meldingen var å definere den lokale landbrukspolitikken i Siljan i et langsiktig perspektiv for å sikre forutsigbarhet og helhetstenkning, spesielt med tanke på arealforvaltning. Landbruksmeldinga ble behandlet på samme måte som kommunedelplaner etter plan- og bygningsloven, og ble således oppfattet som en tematisk kommunedelplan.

Landbruksmeldingen var tematisert med fire ulike fokusområder:

- Arealforvaltning av jord- og skogarealer
- Retningslinjer for saksbehandling i Siljan (landbrukslovgivning)
- Landbruket som en del av nærings- og samfunnsutviklingen
- Langsiktig strategi for prioritering av de økonomiske virkemidlene til miljøtiltak i landbruket og nærings- og miljøtiltak i skogbruket.

1.2. Organisering

Terje Sjøvaag gikk av som pensjonist 31.05.2021 og gikk samtidig ut av styringsgruppa.

1.3. Forholdet til andre planer

Landbruksplanen blir behandlet som en temaplan. Planen vil være retningsgivende for landbruksforvaltningen i Siljan for planperioden.

Arealutviklingen i kommunen styres i dag gjennom regional plan for samordna areal og transport i Grenland, Bypakke Grenland, samt kommuneplanens arealdel. Arealdelen bygger på de regionale planene og utfyller de på noen områder. Målsetninger og strategier i landbruksplanen som berører arealbruk og arealforvaltning søkes innarbeidet i overordnede arealplaner ved neste revisjon.

Klima- og energiplanen er overordnet plan for klimatiltak i kommunene. Målsetninger og strategier i landbruksplanen som berører klimatiltak i landbruket søkes innarbeidet i kommunes klima og energiplan ved neste revisjon.

Strategisk næringsplan for Grenland (2017-2020) angir mål og retning for næringsutviklingsarbeidet, definerer og prioriterer strategiske innsatsområder og tydeliggjør nødvendige strategiske grep. Målsetninger og strategier i landbruksplanen som berører næringsutvikling i landbruket søkes innarbeidet i strategisk næringsplan for Grenland ved neste revisjon.

Regional plan for vannforvaltning i vannregion Vest-Viken 2016-2021 er overordnet plan for vannforvaltningstiltak i kommunene. Målsetninger og strategier i landbruksplanen som berører vannkvalitet og forurensning i landbrukssektoren søkes innarbeidet i vannforvaltningsplanen ved neste revisjon.

1.4. Revisjon

Landbruksplanens planperiode er fra vedtaksdato til 31.12.2025. Planen skal revideres innen planperiodens utløp.

Tiltaksdelen skal rulleres årlig, og tas inn i kommunenes virksomhetsplaner og budsjett.

2. Rammebetingelser og føringer

2.1. Sentrale føringer

- a) Stortingsmelding nr. 11 (2016-2017) Endring og utvikling – en fremtidsrettet jordbruksproduksjon
- b) Stortingsmelding nr. 13 (2020–2021) - Klimaplan for 2021–2030 (under behandling)
- c) Klimakur 2030, M 1625, Miljødirektoratet m.fl., 2020

2.2. Regionale og lokale føringer

- a) Kommuneplan for Siljan 2015-2027 arealplan
- b) Klima- og energiplan Siljan kommune, vedtatt 2010
- c) Regional plan for samordna areal og transport i Grenland 2014-2025
- d) Regionalt næringsprogram for landbruket i Vestfold og Telemark 2019-2022.
- e) Regionalt miljøprogram for jordbruket i Vestfold og Telemark 2019-2022.
- f) Regional plan for vannforvaltning i vannregion Vest-Viken 2016-2021
- g) Strategisk næringsplan for Grenland (2017-2020)

2.3. Juridiske rammebetingelser

- a) Lov om jord (jordlova), 2015-05-12-23
- b) Lov om skogbruk (skogbrukslova) 2005-05-27-31
- c) Lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom (konsesjonsloven) mv, 2003-11-28-98
- d) Lov om odelsretten og åseteretten (odelslova) 1974-06-28-58
- e) Lov om planlegging og byggesaksbehandling (Pbl), 2008-06-27-71
- f) Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven), 2009-06-19-100
- g) Lov om vassdrag og grunnvann (vannressursloven), 2000-11-24-82
- h) Lov om friluftslivet (friluftsløven) 1957-06-28-16
- i) Lov om vern mot forurensning og om avfall (forurensningsloven) 1981-03-13-06

2.4. Økonomiske rammebetingelser

- a) Forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket, 2014,12,19,1817
- b) Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL), 2004-02-04-448
- c) Forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK), 2004-02-04-447
- d) Forskrift om skogfond o.a. 2006-07-03-881
- e) Forskrift om midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket, 2014-12-19-1816

3. Status for landbruket i Siljan

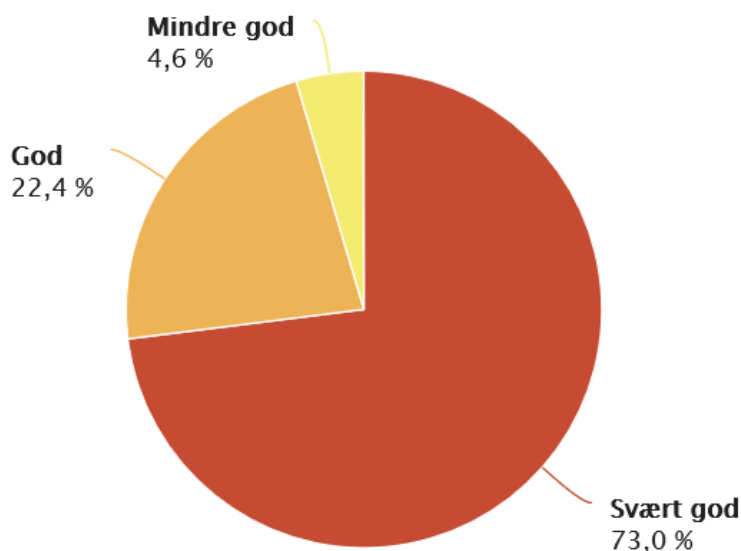
3.1. Naturgrunnlaget

I Siljan er det 7 079 dekar jordbruksareal, noe som utgjør omlag 3,3 prosent av kommunens landareal. Om lag 85% av kommunens areal er klassifisert som skog. Øvrig areal er bebyggelse og samferdsel (1,5%), samt annet markslag (10,1%).

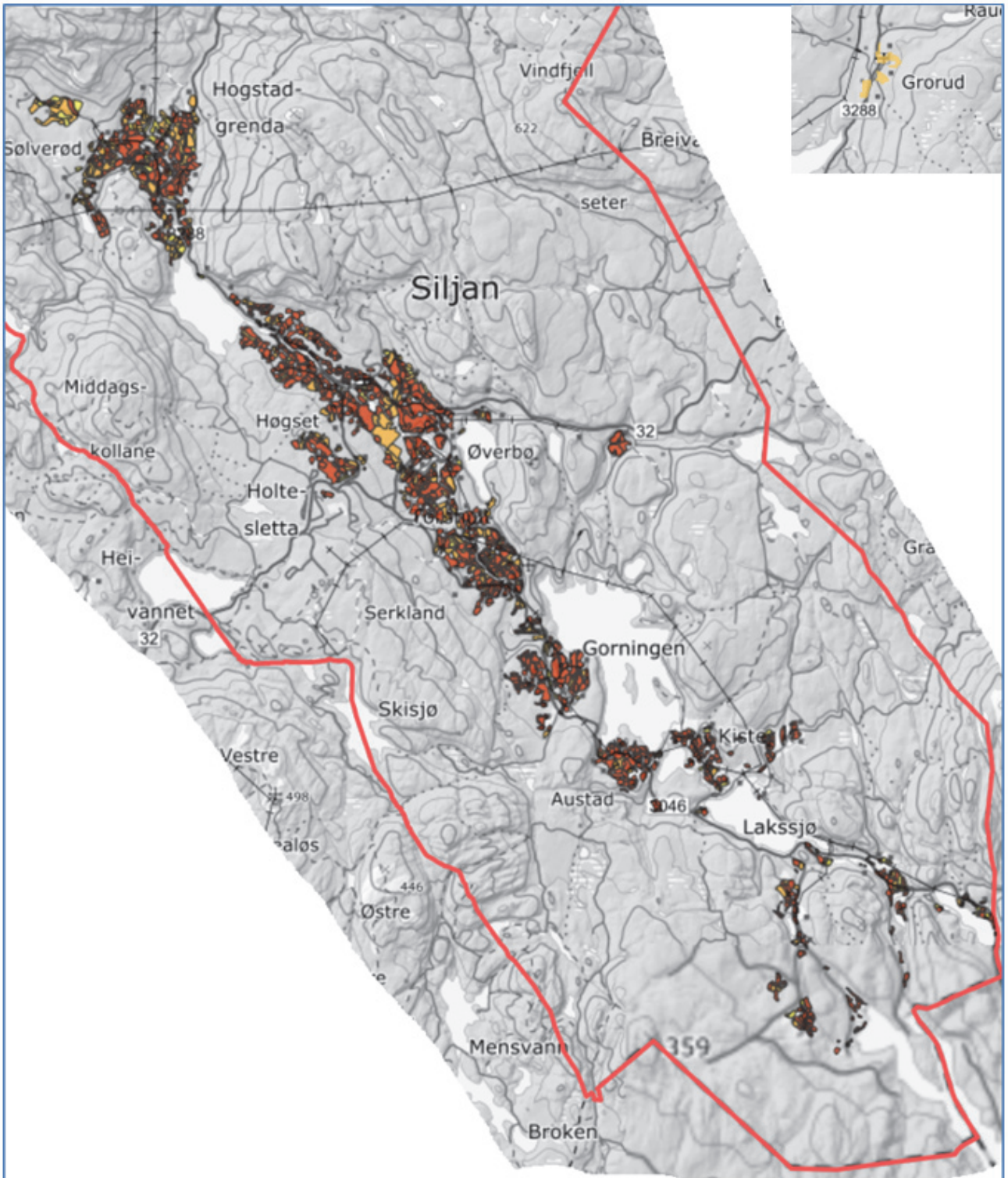
Arealtype	Dekar	%
Jordbruksareal		
Fulldyrka	6.693	3,1
Overflatedyrka	26	0,0
Innmarksbeite	360	0,2
Skog	182.232	85,2
Bebyggelse og samferdsel	3.119	1,5
Annet markslag	21.506	10,1
Ikke karlagt	21	0,0
Sum	213.957	100,0

Tabell 1. Arealtyper i Siljan, kilde: NIBIO, 2020

90,7 prosent av fulldyrka og overflatedyrka jord i Siljan er jordsmonnkartlagt. I Siljan har 95,4 prosent av den kartlagte jorda svært god eller god kvalitet. Svært god jordkvalitet er areal som er lettdrevet og som normalt gir gode, årvisse avlinger av jordbruksvekster tilpasset det lokale klimaet. God jordkvalitet er areal som egner seg for et mer begrenset utvalg av vekster, samt at arealet krever noe mer innsats for å oppnå gode avlinger. Mindre god jordkvalitet er areal som kan egne seg godt, f.eks. til gras, men som har jordegenskaper som gjør jorda enda mer innsatskrevende. Klassen inneholder også bratt areal.

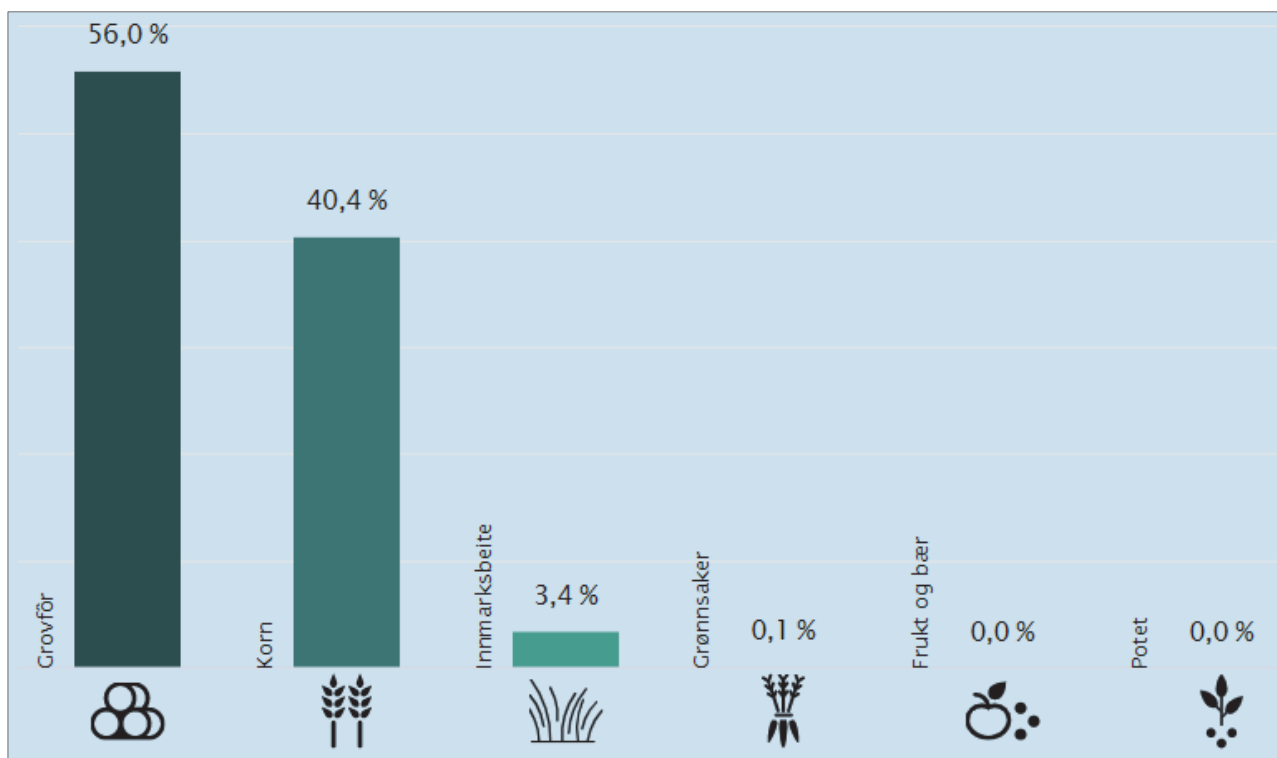

Figur 1: Jordkvalitet på fulldyrka jord i Siljan, Kilde: jordkvalitet, NIBIO, 2020.

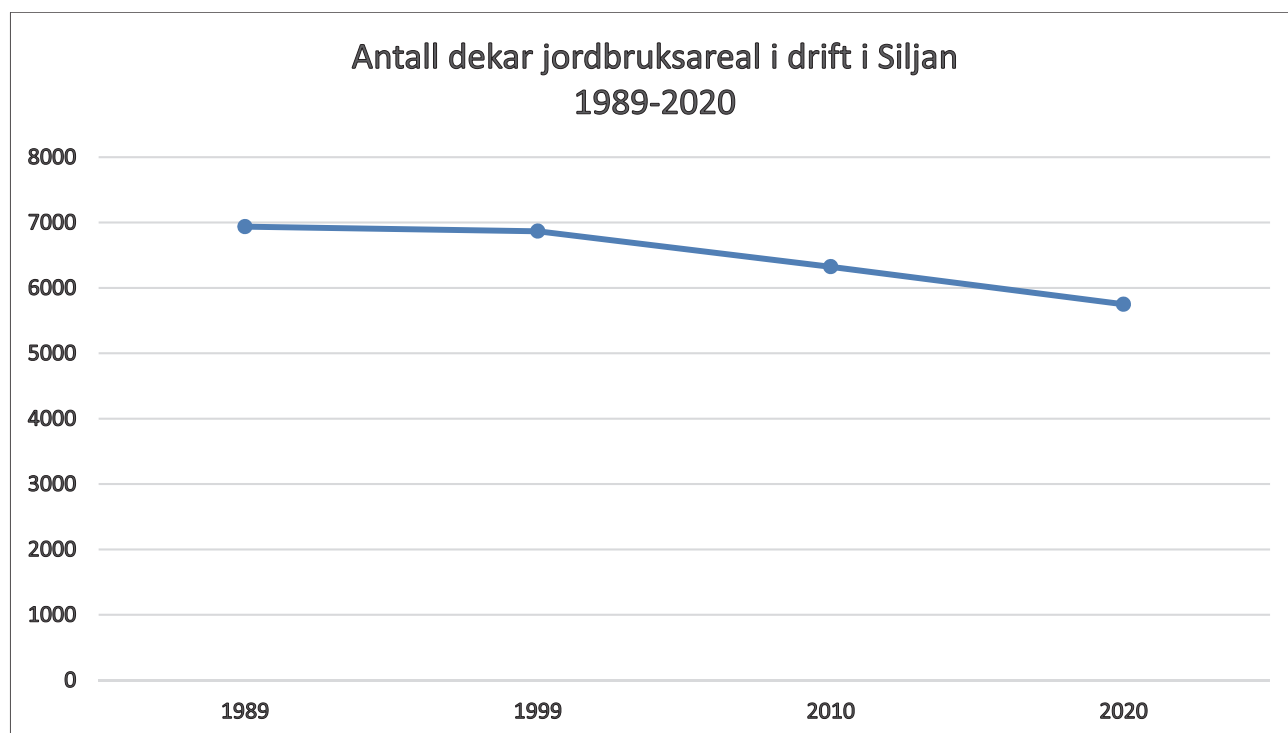
Figur 2: Kartskissen viser fordeling av dyrka jord etter jordkvalitet i Siljan. Kilde: NIBIO 2020.

I Siljan blir 56 % av jordbruksarealet i drift brukt til grovfôr, 40 % til korn, 3,4 % til innmarksbeite og 0,1% til grønnsaker. Informasjon om hvordan jordbruksarealene blir brukt hentes fra søknad om produksjonstilskudd (se figur 3).

Figur 3: Veksttyper i Siljan 2020, Kilde: Produksjonstilskudd, Landbruksdirektoratet 2020

I Siljan var totalt 5749 dekar jordbruksareal registrert i drift i sesongen 2020. Det har vært en nedgang i driftsareal de siste 10-årene. Hovedårsaken er sannsynligvis at små og marginale arealer tas ut av drift på grunn av driftsmessige og økonomiske forhold.

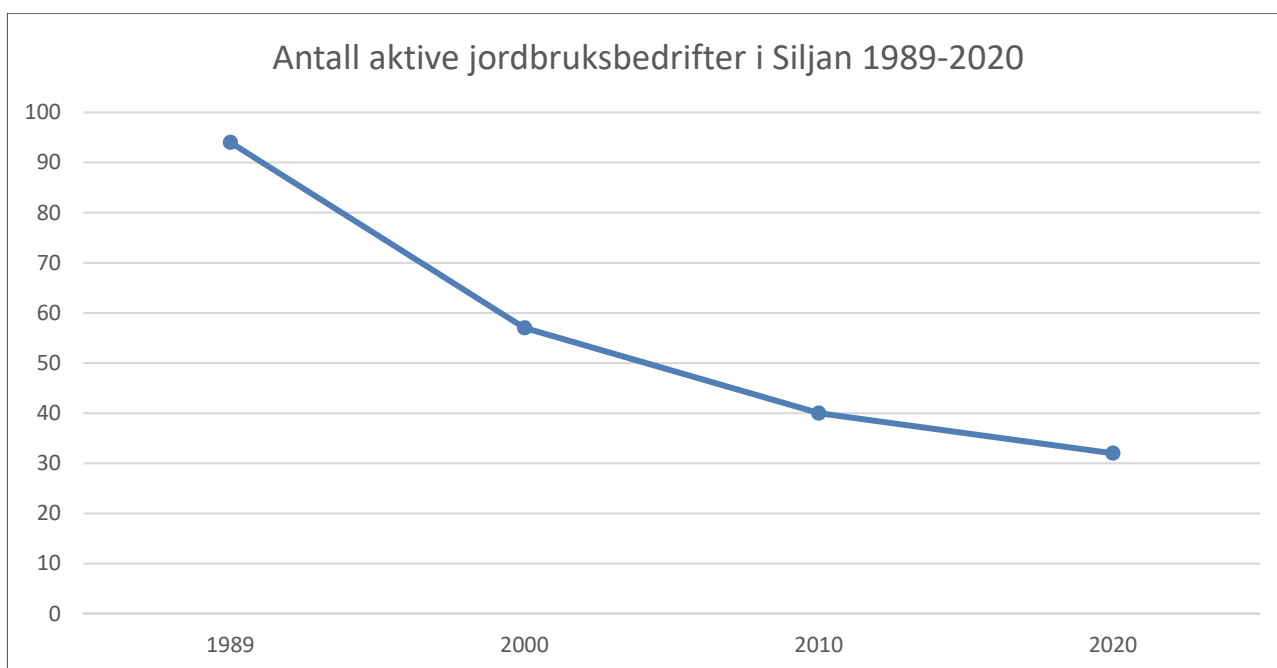

Figur 4: Kilde: Antall dekar jordbruksareal i drift i Siljan, SSB, 2020

3.2. Eiendoms- og bedriftsstruktur

Landbruket i Norge er i kraftig endring. Antall driftsenheter går ned, og de som blir igjen blir større og mer profesjonelle. Økt spesialisering og økt samarbeid mellom bønderne er andre viktige utviklingstrekk. Små og mellomstore gårdsbruk velger ofte å leie ut jorda og unngår nye investeringer i eget driftsutstyr og bygninger. Hovedtrenden er at jorda fortsatt blir drevet, men av færre og større driftsenheter.

I 2020 var det registrert 129 landbrukseiendommer i Siljan kommune (med minst 5 daa jordbruksareal og/eller minst 25 da skog), men kun 32 jordbruksbedrifter. Av disse drev 17 med husdyr.

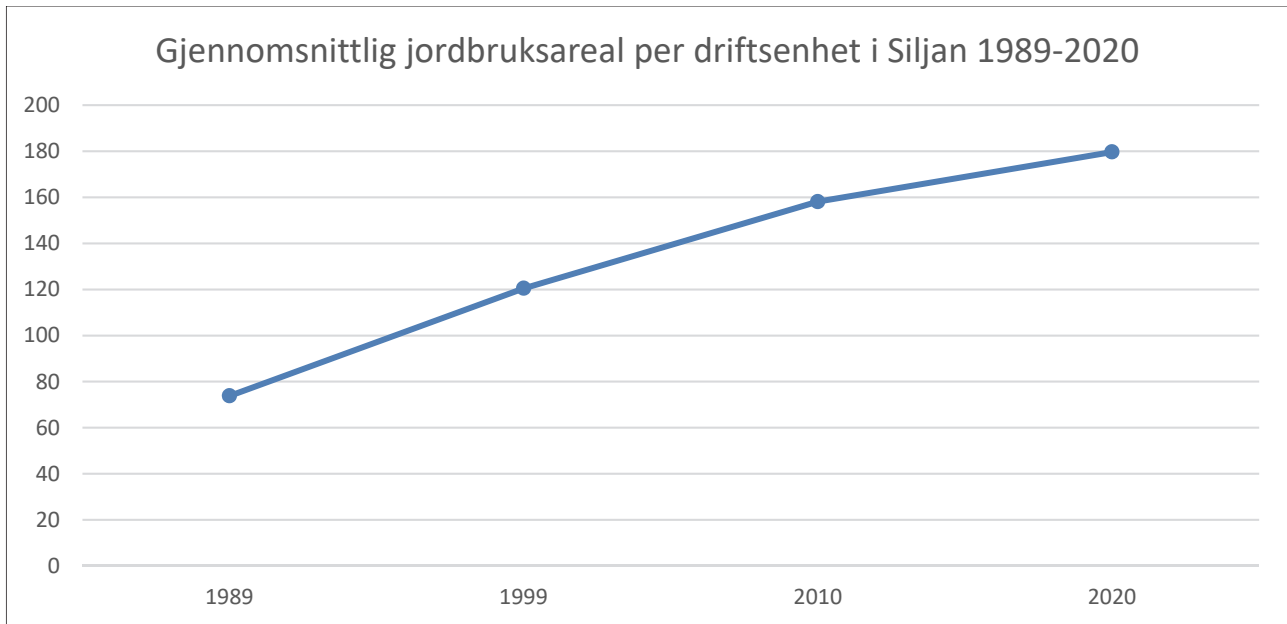
Figur 5: Antall aktive jordbruksbedrifter, Kilde: SSB, 2020

3.3. Utvikling og trender i landbruket

Utviklingstrender i landbruket i Siljan:

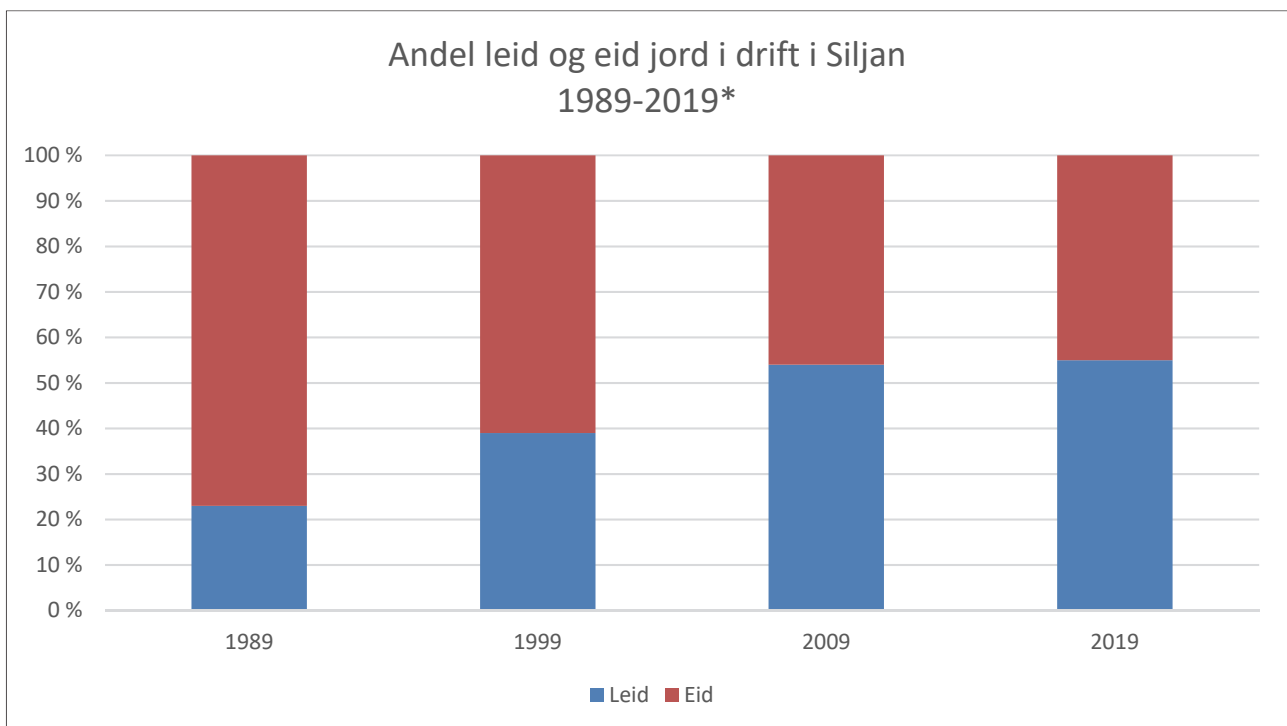
- Stabilt antall landbrukseiendommer, men færre landbruksprodusenter.
- Nedgang i jordbruksareal i drift.
- Større driftsenheter.
- Økende andel leiejord
- Noen produsentgrupper er avviklet (melkekyr, sau, kylling).
- Stabil produksjon av ammekyr, kjøttfe og svin.
- Størst økning i hjorteoppdrett.
- Skogbruket har stabil aktivitet, større tømmerdrifter og høy mekaniseringsgrad.

Jordbruksarealene i kommunen drives av stadig færre produsenter. Det medfører at gjennomsnittlig jordbruksareal per jordbruksprodusent øker. I 1989 var det registrert 94 jordbruksprodusenter i Siljan som i snitt drev 74 dekar jordbruksareal. I 2020 var antall jordbruksbedrifter redusert til 32, men disse drev i snitt 180 dekar jord.

Figur 6: Gjennomsnittlig jordbruksareal per driftsenhet, Kilde: SSB, 2020

Samtidig er antall landbrukseiendommer i kommunen stabilt. I 2019 (siste tilgjengelige tall) var antall registrerte landbrukseiendommer med mer enn 5 dekar dyrka jord og/eller mer enn 25 da produktiv skog 129. Det betyr at de gjenværende jordbruksbedriftene må leie mye av den jorda de driver. I 1989 var 23% av jorda i Siljan leid ut og drevet av andre enn eier. I 2019 (siste tall fra SSB) var andelen leid jord økt til 55%. Med andre ord så drives nå størstedelen av jorda i Siljan av andre enn eieren. Denne utviklingen forventes å fortsette

Figur 7: Andel leid og eid jord i drift, Kilde: SSB, 2020

Det har i perioden fra utarbeidelsen av forrige landbruksplan vært en stor endring i husdyrproduksjonen i kommunen. I 2005 var det betydelig flere husdyrprodusenter enn i dag. Produksjoner som i dag ikke er representert i kommunen er melkeproduksjon, sau og kylling. Ammekyr og kjøttfe (øvrige storfe), samt svinproduksjon er fortsatt en store næringer i kommunen. Produksjonen som virkelig har økt er hjorteoppdrett, ledet an av Siljanhjort.

	2005	2020
Melkekyr	81	0
Ammedyr	128	214
Øvrig storfe	416	Ikke tall
Sau	442	0
Avlspurker	133	35
Slaktegris	1.900	3.090
Kylling	54.000	0
Hjort	16	166

Tabell 2: Antall husdyr i kommunen i 2005 og 2020, Kilde: Produksjonstilskudd i jordbruket

3.4. Skogbruk

Skogbruk er en stor og viktig næring i Siljan. Om lag 85% av kommunens grunnareal er klassifisert som skog, hvorav om lag 80% er produktiv skog (kilde NIBIO, AR5 2020). Eiendomsstrukturen for skogen i Siljan er spesiell fordi mesteparten av skogarealene er eid av én grunneier, Fritzøe Skoger AS (totalt 174 000 dekar). Om lag 10 000 dekar skog er «gårdsskog». Den gjennomsnittlige gårdsskogen i Siljan er relativt liten og kun 8 eiendommer har mer enn 500 dekar skog.

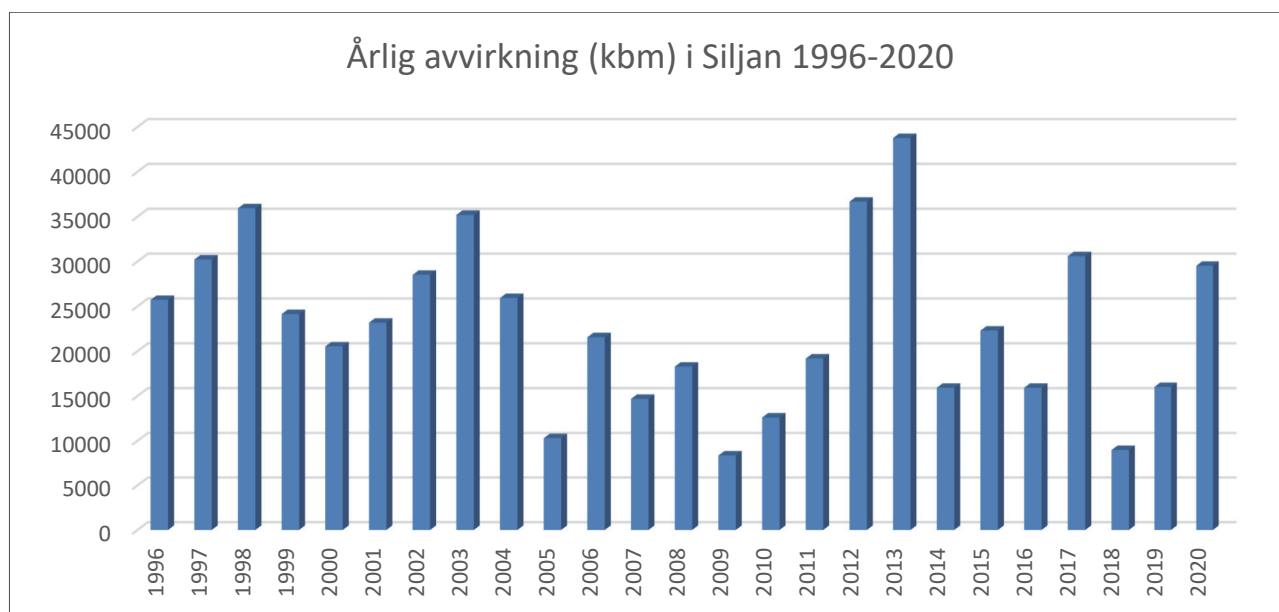
Figur 8: Om lag 85% av kommunens grunnareal er klassifisert som skog, hvorav 80% er drivverdig skog. Kilde NIBIO, 2020.

Skogbruket i Siljan preges allikevel av aktive skogeiere som driver skogeiendommene på en profesjonell måte. Det er utarbeidet skog- og miljøplaner for de aller fleste eiendommene og skogbruket drives i henhold til miljøkrav som er nedfelt i miljøstandardene for skogbruket¹.

Flere landbrukseiendommer har rettigheter til utmarksbeite på eiendommen Fritzøe Skoger AS. Beiteretten er en viktig ressurs for landbruket og husdyrnæringa i Siljan.

Fritzøe Skoger AS har sitt skogkontor i Siljan kommune. Herfra styres driften av hele eiendommen på om lag 440 000 dekar produktiv skog fordelt på de fem kommunen Siljan, Larvik, Sandefjord, Porsgrunn og Kongsberg.

Det er et godt utbygd skogsbilveinett i Siljan kommune. Fritzøe skoger AS eier og drifter flere av veiene alene, mens veier som har dekningsområde over flere eiendommer eies og driftes som felles veianlegg. Det er bygd noen nye skogsveier de senere år, men hovedsakelig er det investert i opprusting og vedlikehold av eksisterende veier.

Figur 9: Årlig hogstkvantum i Siljan, Kilde: Landbruksdirektoratet, 2020

Den årlige hogstaktiviteten i Siljan varierer mye fra år til år, betydelig påvirket av aktiviteten Fritzøe Skoger AS har i kommunen det enkelte år. Gjennomsnittlig årlig hogstvolum de senere år (1996-2020) er på 23 000 kbm. Store deler av skogområdene i Siljan er grandominert skog. Det gjenspeiles i avvirkningstallene som viser at 94% av omsatt tømmer for salg er gran.

Siden 2018 har vi opplevd en bekymringsfull utvikling av skogens helsetilstand i Siljan og nabokommunene. Tørkestress (sommeren 2018) og snøbrekkskader har svekket granskogens helsetilstand i flere områder og høydelag. Dette har lagt grunnlaget for en betydelig økning av stor granbarkebile. Vi ser i dag små og store grupper med døde grantrær i store deler av kommunen. Situasjonen er bekymringsfull og det er innført økt overvåking av billesituasjonen i Vestfold og Telemark. Skogeiere oppfordres til å følge med på situasjonen og prioritere hogst av granskog med dårlig helsetilstand. Overvåking og eventuelle andre nødvendige tiltak styres på regionalt nivå.

¹ PEFC-standard og FSC-standard.

4. Satsingsområder

4.1. Arealforvaltning og jordvern

4.1.1. Mål for vern av jordbruksarealer

I Siljan kommune skal det legges til rette for et livskraftig landbruk gjennom et særskilt vern av all dyrka jord, samt vern om kulturlandskapet, beiteretter og utmarksressurser. Omdisponering av matjord skal reduseres til et minimum.

4.1.2. Strategier for jordvern

1. Regional areal- og transportplan for Grenland og kommuneplanens arealdel legges til grunn for utbyggingspolitikken i Siljan. Dette innebærer at landbruksområdene gis et særskilt vern mot utbygging.
2. Nye boliger og fritidsboliger skal settes av i kommuneplanens arealdel, enten i form av byggeområder eller som soner for spredt bebyggelse.
3. Det må legges til grunn en restriktiv praksis for fradeling av boligtomter, bygging av kårboliger og andre former for spredt boligbygging i landbruksområdene.
4. Tiltak for å styrke jordvernet må rettes mot å unngå omdisponering og nedbygging av verdifulle jordbruksarealer. Kompenserende eller avbøtende tiltak må vurderes som en siste utvei dersom nedbygging er uunngåelig.
5. Dersom nedbygging av dyrka eller dyrkbar jord er uunngåelig skal kriterier for omdisponering av landbruksareal legges til grunn for all arealforvaltning i kommunene.
6. Landbruksnæringa må kunne utvikles og moderniseres, men nedbygging av dyrka jord til byggevirksomhet knytta til landbruksdrifta bør unngås. Alternative plasseringer skal vurderes dersom planlagt plassering av landbruksbygg kommer i konflikt med hensynet til jordvern.
7. I utmarksområder skal det legges til rette for ivaretagelse og utnyttelse av gode beiteressurser. Produktive skogarealer skal forvaltes på en måte som sikrer driftsmessige gode løsninger i fremtiden.
8. Driveplikten på dyrka jord skal overholdes enten ved at eier selv driver jorda eller ved å leie den bort som tilleggsareal til en annen landbrukseiendom. Driveplikten er varig og gjelder all dyrka jord.

4.1.3. Bakgrunn

Forvaltning av arealressursene i kommunene

Ivaretagelse av produksjonspotensialet er avgjørende for å sikre fremtidig matproduksjon. Norge har lite jordbruksareal sammenlignet med mange andre land. Med landets begrensede areal for matproduksjon er det viktig med et sterkt jordvern og en politikk som har en god utnyttelse av jordbruksarealet. Kommunen må ta hensyn og bidra til at de nasjonale jordvernmålene nås ved å begrense omdisponering av dyrka og dyrkbar mark, samt redusere oppsplitting av viktige arealer.

Ivaretagelse av landbruksområdene er en av de viktigste forvaltningsoppgavene kommunen har. Landbruk er en viktig næring i Siljan kommune, men kun 3,3% (6900 dekar) av landarealet i

kommunen er jordbruksareal (dyrka jord og innmarksbeite). Det begrensede jordbruksarealet har imidlertid stor verdi. Hele 95% av fulldyrka jord i kommunen er klassifisert som «svært god» eller «god» jordkvalitet. Det er derfor viktig at kommunen vektlegger jordverninteressene sterkt i sin planlegging og forvaltning.

Plan- og bygningsloven er det viktigste verktøyet for å fremme bærekraftig utvikling, og for å sikre dyrka mark for fremtidig matproduksjon. Ved siden av plan- og bygningsloven er kommunale arealplaner, samt regional areal- og transportplan for Grenland viktige styringsverktøy i forvaltningen av landbruksområdene. Jordvern og landbrukshensyn er tydelig prioritert i planene.

Det er viktig at fremtidig utbygging primært skjer som fortetting av eksisterende byggeområder, eller legges til områder som er avsatt til byggeformål i kommuneplanens arealdel.

I Siljan kommune er utmarksressursene og beiteretter en viktig faktor for husdyrproduzentene. Storfe på utmarksbeite er et vanlig syn i kommunen. Det er viktig at kommunen i sin arealplanlegging og forvaltning tar hensyn til at utmarka er en viktig ressurs i husdyrproduksjonen.

Dagens arealplaner i Siljan

Arealutviklingen i Siljan styres i dag gjennom regional plan for samordna areal og transport i Grenland, samt kommuneplanens arealdel. Arealdelen bygger på den regionale planen og utfyller den på noen områder.

Hovedgrepet i disse planene består i at utbygging i Siljan prioriteres innenfor områder som allerede er tatt i bruk til utbygging, framfor utbygging på landbruksjord og andre verdifulle arealer. Landbruksjord og arealer med viktige naturressurser skal i utgangspunktet ikke omdisponeres til byggeområder. Dersom omdisponering er nødvendig, skal arealene ha en høy utnyttelse og en organisering som minimerer ytterligere utbyggingspress. I Siljan skal det legges til grunn minimum 1 bolig per dekar i nye utbyggingsområder utenfor sentrum.

Kommuneplanens arealdel har i tillegg følgende retningslinjer/krav for LNFR-områder hvor spredt bebyggelse er tillatt:

- a) Buffersone mot landbruk: 15 meter byggegrense mot dyrka jord på naboeiendom.
- b) Bebyggelse skal ikke komme i konflikt med dyrka mark eller dyrkbare arealer.
- c) Bebyggelse skal ikke komme i konflikt med kulturminner, kulturmiljø, verdifulle områder for flora og fauna, viktige friluftsområder.
- d) Ved fradeling av tomter i eksisterende hytteområder tillates maksimalt 1000 m².

Videre fremgår det av kommuneplanens arealdel at dersom jordbrukseiendommer blir solgt som tilleggsjord til andre landbrukseiendommer, kan bebyggelsen fradeles som boligeiendom.

Praktisering av landbrukslovene (jordloven, konsesjonsloven m.fl.)

Det er viktig å føre en langsiktig og konsekvent forvaltning med hensyn til praktisering av regler for omdisponering av jordbruksareal (jordloven §9), samt deling og bruksendring av landbruks-

eiendommer (jordloven §12). Nærmere kriterier for forvaltning av landbrukslovene er gitt i kapittel 5 «Retningslinjer for landbruksforvaltningen».

Kommunene skal legge til grunn en streng praktisering av jordvernet når en vurderer omdisponering av dyrka jord ved landbruksnæringens egen byggevirksomhet. Det bør legges føringer for bl.a. plassering av driftsbygninger og kårboliger. Dersom planlagte byggetiltak knytta til driften av gården kommer i konflikt med hensynet til vern av dyrka jord må det stilles krav om at alternative plasseringer vurderes. Både driftsmessige og økonomiske hensyn må legges til grunn i vurderingen.

Grunneier kan av og til ønske å bruke dyrka mark til annet formål enn matproduksjon. Det kan f.eks. være produksjon av juletrær. Rideanlegg er også et arealkrevende tiltak som ofte berører dyrka mark. Slike tiltak krever tillatelse til omdisponering av dyrka mark etter jordloven §12. Ofte vil det være snakk om omdisponering i en tidsbegrenset periode. Kommunene må legge til grunn en streng praktisering av jordvernet når en vurderer omdisponering evt. tidsbegrenset omdisponering av dyrka jord til annet formål enn matproduksjon. Det må settes vilkår som hindrer forringelse av jordas kvalitet og produksjonsevne. Nærmere kriterier for omdisponering av dyrka og dyrkbar jord etter jordloven §12 er gitt i kapittel «Retningslinjer for landbruksforvaltningen».

Det er driveplikt på jordbruksareal med fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite. Hvis en eiendom har slikt areal, er det driveplikt på den, uansett hvor stort arealet er. Dyrka jord må ikke brukes til formål som ikke tar sikte på jordbruksproduksjon, og ikke disponeres slik at den ikke er egnet til jordbruksproduksjon i framtiden. Driveplikten er personlig.

For at driveplikten skal være oppfylt, må produksjonsegenskapene på jorda opprettholdes slik at arealet kan nyttes til vanlig jordbruksdrift med mulighet for normal avling. Dette innebærer at arealene som utgangspunkt må høstes og kultiveres årlig. Uavhengig av hvordan eier oppfyller driveplikten, står eier ansvarlig for at jorda drives.

Kompenserende tiltak – jordflytting

Eksisterende lovverk åpner for å benytte fysisk kompensasjon for jordbruksområder som tiltak. Kompensasjon i denne sammenheng handler om å kompensere for viktige verdier i jordbruksområder som går tapt. Dette kan gjøres ved å opparbeide andre arealer som kan erstatte de berørte jordbruksarealene.

Det vurderes som positivt at dyrka jord vil «prises» høyt fordi kostnaden knytta til flytting av jord og opparbeidelse av ny dyrka mark er relativt høy. Samtidig er det en risiko for å legitimere nedbygging av dyrka jord dersom betalingsviljen er tilstrekkelig stor.

Det er også verd å merke seg at ved bruk av jordflytting som kompensasjonstiltak vil det samlede areal av dyrka og dyrkbar jord bli redusert ved at dyrka jord går tapt og dyrkbar jord blir omklassifisert til dyrka jord.

Bruk av kompenserende eller avbøtende tiltak som jordflytting må uansett vurderes som en siste utvei dersom man ikke kan unngå nedbygging. Fokus må rette mot å unngå eller begrense nedbygging. Følgende hierarkiske fremstilling av tiltak for å unngå negativ påvirkning ved utbyggingsprosjekter kan også illustrere hva som gir størst gevinst i jordvernsammenheng.

4.2. Næringsutvikling i landbruket

4.2.1. Mål for næringsutvikling i landbruket

Landbruket i Siljan skal utvikles som merkevare gjennom produksjon av god og trygg mat med lokal identitet, utnyttelse av gårdens ressurser på innmark og i utmark, samt ha fokus på et godt nettverk og fagmiljø.

4.2.2. Strategier for næringsutvikling i landbruket

1. Bidra til å utvikle "Siljanlandbruket" som merkevare for bærekraft, kvalitet og kunnskap.
2. Tilrettelegge for produksjon, foredling og omsetning av mat med lokal identitet gjennom ulike kanaler lokalt og regionalt.
3. Tilrettelegge for god jordkultur med høy produksjonsevne gjennom styrt bruk av virkemidler til jordforbedrende tiltak.
4. Gjennom langsiktig arealforvaltning bidra til god utnyttelse av beiteressurser i utmark for grovforbasert husdyrproduksjon.
5. Tilrettelegge for en framtidretta kraftforbasert husdyrproduksjon tilpasset markedsbehov, spredeareal og fokus på god dyrevelferd.
6. Tilrettelegge for en ressurseffektiv og rasjonell korn- og planteproduksjon gjennom å sikre forutsigbare lokale rammebetingelser og driftsgrunnlag.
7. Fokus på bruk av tre som byggemateriale og energikilde i offentlige bygg i kommunen.
8. Tilrettelegge for god og bred utnyttelse av gårdens ressurser gjennom landbruksbasert reiseliv, besøksgårder og omsorgstjenester.
9. Skape gode møteplasser for næringsutøvere i landbruket lokalt, bidra til faglig påfyll, godt samarbeid og ivaretagelse av nye produsenter.
10. Landbruket skal drives med fokus på god dyrevelferd. Kommunen skal følge opp meldesaker og sørge for rask og effektiv informasjonsflyt til Mattilsynet ved mistanke om brudd på dyrevelferdsloven.
11. Kartlegge muligheter for økt satsing på grønnsaker, frukt og bær.

4.2.3. Bakgrunn

Hovedmålet i den nasjonale maktpolitikken er å sikre nok, trygg og variert mat av god kvalitet og til en fornuftig pris. Dette må også være en overordnet målsetting når lokal landbrukspolitikk skal utformes, samtidig som vi ivaretar de lokale verdiene og mulighetene som er spesielle for vår kommune. Landbruksplanen skal løfte fram potensialet for utvikling av landbruket i kommunen, og samtidig gi en retning for det lokale arbeidet med næringsutvikling i landbrukssektoren.

Landskapet i Siljan er formet gjennom flere istider som har lagt grunnlaget for at kommunen har et rikt jordsmonn og viktige jordbruksarealer der det for 12 000 år siden var havbunn. Fulldyrka jord utgjør ikke mer enn 3,6% av landarealet, men jordkvaliteten er imidlertid høy med en andel på 75% «svært god jord» og 20% «god jord». NIBIO beskriver svært god jord som «*jordbruksareal som er lettdeevne og som normalt sett gir gode og årvisse avlinger av kulturvekster tilpasset det lokale klimaet*». Å opprettholde god jordkvalitet vil være et viktig tiltak for å styrke landbruksproduksjonen. Kommunen kan bidra til dette med styrt virkemiddelbruk mot bl.a. dreneringstiltak.

Til tross for en stor andel svært god matjord viser statistikken at det er en liten andel som brukes til potet og grønnsaksproduksjon. Potensialet for økning i disse produksjonene er stor.

Siljan er en «skogkommune» med store skogarealer som drives aktivt og profesjonelt. Skog- og utmarksnæring er derfor en viktig næring i kommunen.

Videre følger det en kort beskrivelse av de viktigste næringssektorene i landbruket i Siljan:

Grovforbasert husdyrproduksjon

Grovforbasert kjøttproduksjon spiller en viktig rolle i landbruket i Siljan. Produksjonen utnytter lokale arealressurser til fôr og bidrar til å opprettholde kulturlandskapet gjennom beiting og slått. Det er viktig for produsentene at det i kommunens arealplanlegging tas vare på de små og mellomstore beitearealene.

Grasproduksjon er viktig i vekstskiftesammenheng og på arealer med stor jorderosjon. Samtidig er det et mål at den beste jorda også brukes til andre planteproduksjoner som korn, poteter og grønnsaker. Siljan kommune bør derfor legge til rette for å utnytte de naturgitte fortrinn vi har med blant annet gode beiteressurser i utmark.

Konsentrert beitebruk i utmark kan være en ulempe for skogbruket, blant annet med tråkkaskader i plantefelt. Gode bruksordninger er viktig for et best mulig sambruk av utmarka. Landbruksforvaltningen i kommunen kan bidra i dette arbeidet sammen med de ulike brukergruppene. Moderne teknologi med GPS og "usynlige gjerder" (No-fence) kan i fremtiden også bli en del av løsningen.

Produksjonen må tilpasses det markedet etterspør. I den sammenheng bør det i tillegg til ordinær volumproduksjon også rettes fokus mot matspesialiteter med lokal identitet, gjerne i tilknytning til et opplevelsesprodukt. Kommunen kan være en aktiv part i markedsføringen av "Siljanlandbruket".

Korn

Kornproduksjon er viktig for å oppnå økt matproduksjon på norske ressurser. Det samlede arealet som nyttes til kornproduksjon i Siljan har godt ned til fordel for grasproduksjon, selv om arealene egner seg for korn. En krevende økonomi i produksjonen, behov for store investeringer og behov for mye leieareal er utfordringer denne sektoren må håndtere.

Kommunen kan legge til rette for mest mulig forutsigbare betingelser for produsentene gjennom gode krav til jordleieavtaler og en tjenlig bruksrasjonalisering ved salg, deling eller makeskifte av landbrukseiendommer.

Kraftforbasert husdyrproduksjon

I Siljan er det både store og middels store enheter med kraftforbasert husdyrproduksjon (svin). Det har skjedd en stor konsentrasjon av produksjonen på færre bruk med høyt krav til effektivitet. Markedstilgang er styrende for produksjonen. Lokalt må det legges til rette bl.a. gjennom gode muligheter for rasjonalisering av drifta, tilpasning av produksjonsvolum og tilgang til tilstrekkelig med spredeareal. I kommunens arealplanlegging er buffersoner mellom dyrka mark og bebyggelse et tiltak som kan dempe potensielle interessekonflikter mellom landbruket og naboer.

Andre produksjoner

I Siljan er det også andre husdyrproduksjoner. De som skiller seg ut er hjorteoppdrett og birøkt. Hjort har vært den raskest voksende husdyrproduksjonen i Siljan de senere år. Siljanhjort en i dag en stor og ledende produsent på Østlandet. Med eget gårds- og viltslakteri, samt gårdsutsalg er hjorteoppdrett blitt fulltidsnæring på gården. Tilretteleggelse for gode beitearealer er viktig for hjorteoppdrett.

I Siljan er det ca. 20 birøktere som har en produksjon av et omfang som gir grunnlag for å søke om produksjonstilskudd. Til sammen har produsentene ca. 350 kuber, og det er planer om å øke produksjonen i kommunen betydelig.

Norsk produksjon av honning dekker om lag 50% av den totale etterspørselen etter honning i det norske markedet. Etterspørselen både i hjemmemarkedet og på enkelte eksportmarkeder tilsier at det er et stort potensial for økt honningproduksjon. Kunnskap om forebygging og bekjempning av sykdommer i birøkt er svært viktig. Bekjempelse av sykdom kan være tidkrevende og kostbart. Kommunen kan sammen med lokalt produsentmiljø legge til rette for gode møteplasser for faglig utveksling og økt kunnskap blant produsentene.

I jordbruksoppjøret i 2019 ble det enighet om at det skulle etableres en satsing på grøntsektoren med mål om å øke norskandelen, og møte etterspørselen med mest mulig norskproduserte varer. En del av satsinga var å øremerke 65. mill. kroner til investeringer i grøntsektoren over investerings- og bedriftsutviklingsordninga (IBU) hos Innovasjon Norge. I tillegg skulle 9 mill. kroner over samme ordning øremerkes produsenter som ønsker å etablere småskalaproduksjon av grønnsaker, frukt og bær. Midlene har ikke det første året stimulert til nyetableringer og nysatsinger som var ønskelig i Vestfold og Telemark. En utfordring er at det oppfattes som vanskelig som ny produsent å komme inn i markedet og få leveringsavtale med de større aktørene².

Vestfold og Telemark er et fylke basert på mangfold, og det er viktig med rett produksjon på rett areal. I Siljan er det i liten grad satset på frukt, bær og potet. Sett i lys av fokuset på omlegging av kosthold i retning av mer plantebasert kost bør landbruksnæringen se på potensialet som ligger i grøntsektoren. Det bør gjøres en vurdering av muligheter for økt satsing på grønnsaker, frukt og bær i Siljan.

Dyrevelferd

Måten vi holder dyr på har endret seg i takt med utvikling av teknologi og velstand. Husdyrene blir stadig mer produktive og miljøet de holdes i blir stadig mer regulert. Mens dyrevern tidligere handlet om å beskytte dyr mot fysisk mishandling, er man i dag også opptatt av å sikre dyrene i vår varetekt en akseptabel velferd. Brambellkommisjonen utredet begrepet dyrevelferd i 1965, og oppsummerte den ideelle velferd for husdyr i form av de fem friheter:

- a) *Frihet fra sult, tørste og feilernæring* - ved at dyra har fri tilgang på friskt vann og en diett som opprettholder god helse og trivsel.
- b) *Frihet fra fysisk ubehag* - ved at dyra holdes i egnet levemiljø med komfortabel liggeplass og ly for vær og vind.

² Statsforvalteren i Vestfold og Telemark, 2021

- c) *Frihet fra smerte, sykdom og skade* - ved forebygging, rask diagnostisering og behandling.
- d) *Frihet til å utøve normal atferd* - ved at dyra får nok plass i egnede driftssystemer og samvær med dyr av samme art.
- e) *Frihet fra frykt og stress* - ved at dyra holdes og behandles på en slik måte at de unngår vedvarende frykt og stress.

”De fem friheter” har påvirket utviklingen av regelverk for hold av husdyr i hele verden, spesielt i EU-landene og også i Norge³.

Det er dyreeiers ansvar at dyrene har det bra, men Mattilsynet skal se til at dyreeiere gjør jobben sin. Dersom dyreeier bryter loven og ikke håndterer dyrene på en god nok måte, har Mattilsynet rett og plikt til å gripe inn. Kommunens viktigste rolle er å sørge for at varslingssaker som meldes inn blir fulgt opp og videreformidlet til Mattilsynet. Kommunen har også ansvar for å følge opp vedtak gjort av Mattilsynet bl.a. med trekk i produksjonstilskudd. Kommunen bør også være pådriver for kunnskapsformidling om dyrevelferd til produsentene i kommunen.

Det ble i 2020 utarbeidet felles rutiner for utveksling av informasjon mellom Mattilsynet og landbruksforvaltningen i saker om dyrevelferd. Rutinebeskrivelsen legges til grunn for behandling av saker om dyrevelferd i Siljan kommune.

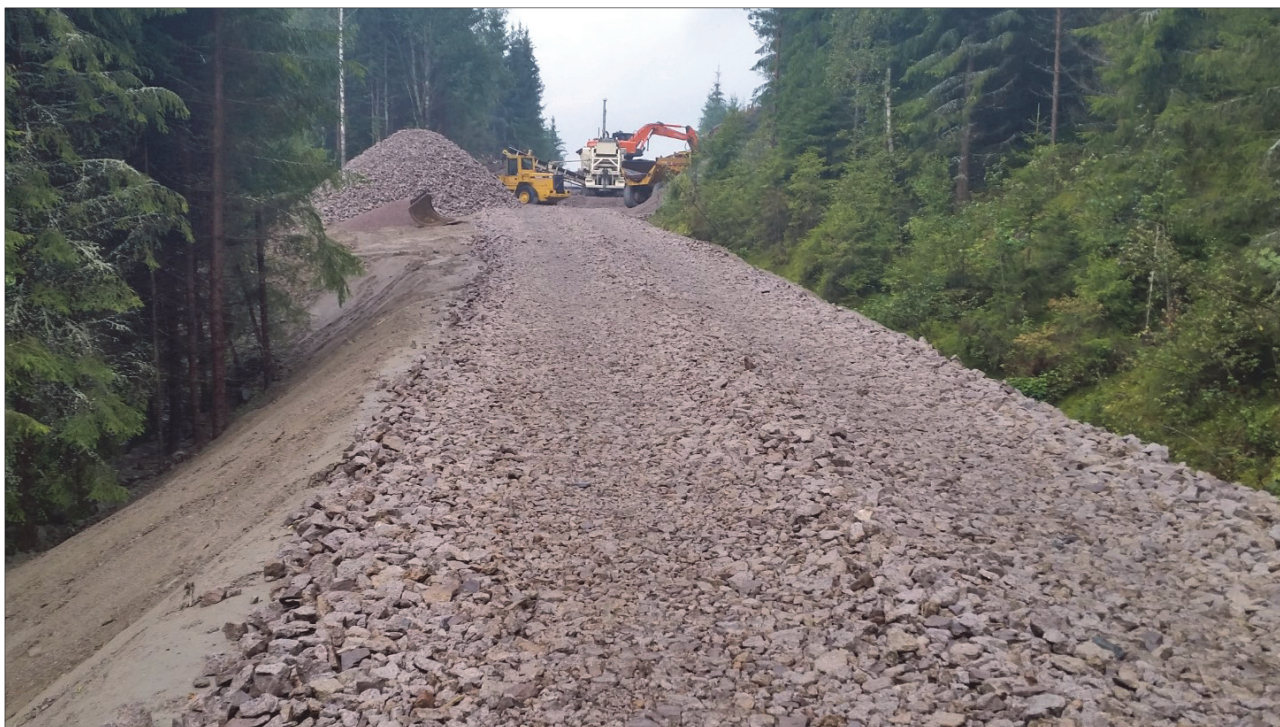
Skogbruk

Skogbruk er en svært viktig næring i Siljan. Fritzøe Skoger AS er en stor næringsaktør med hovedkontor i Siljan kommune og driver en betydelig del av skogarealet i kommunen. I tillegg til Fritzøe preges skogbruket i kommunen av mange aktive gårdsskogeiere. Samlet driver aktørene et profesjonelt og næringsrettet skogbruk med høy mekaniseringsgrad og effektiv logistikk.

Bruk av massivtre i bygg åpner nye muligheter for en rasjonell og industrialisert byggemetode som har god miljøprofil og et spennende formspråk. Massivtre kan brukes i alle typer bygg som boliger, næringsbygg, skolebygg, barnehager og helsebygg. I klimasammenheng er hus bygd i massivtre svært klimavennlig sammenlignet med ordinære byggematerialer som stål og betong. Kommunen kan aktivt påvirke bruk av tre i bygg gjennom sine roller som planmyndighet, byggherre og eiendomsbesitter. Ved å stille krav til innovative og bærekraftige løsninger kan kommunen bidra til næringsutvikling i skogsektoren.

Skogen er den største kilden til produksjon av bioenergi i Norge. Mest vanlig er direkte forbrenning av ved, flis og pellets til oppvarming – enten i vanlige vedovner, sentralfyringsanlegg eller fjernvarmesentraler. Potensialet for økt bruk av tre til bioenergiproduksjon er stort. Kommunen kan aktivt bidra til økt produksjon av biobrensel eller ferdig varme gjennom å planlegge med bruk av bioenergi og vannbåren varme (fjernvarme) i egne offentlige bygg. Kommunens klima- og energiplan bør benyttes aktivt for å fremme fornybare energiløsninger i byggsektoren.

³ mattilsynet.no

Bilde 1: Ombygging av skogsbilveien Grandalsveien i Siljan i 2019/2020. Foto: Espen Nordstrand

Skogsbilveinettet er helt avgjørende for å drive lønnsomt skogbruk. Dette sikrer både tilgangen til ressursene, og har stor betydning for kostnadene ved hogst og framkjøring av tømmer til leveringssted. Investeringer i skogbrukets infrastruktur delfinansieres av det offentlige gjennom ordningen med skogfond med skattefordel og offentlig tilskudd til skogsveier.

Bilde 2: Det stilles store krav til veistandard for tømmertransport og transport av skogsmaskiner inn og ut til driftsområder. Grandalsveien i Siljan. Foto: Espen Nordstrand

I Siljan kommune er det et godt utbygd veinett med god veidekning, men det er et stort behov for veiopprusting og ombygging av gamle veier som ikke holder dagens krav til veistandard for tømmervogntog på 60 tonn og 24 meters lengde. Landbruksforvaltningen i kommunen må legge til rette for en rasjonell og effektiv infrastruktur i skogbruket gjennom å prioritere virkemidlene der de har størst effekt for skogbruket. Kommunen har også et stort ansvar for kommunale veier som kan være «flaskehals» for tømmertransporten.

Omsorgstjenester

Inn på tunet (IPT) er tilrettelagte og kvalitetssikrede velferdstjenester på gårdsbruk. Tjenestene skal gi mestring, utvikling og trivsel. Aktiviteten i tjenestetilbudet er knyttet opp til gården, livet og arbeidet der. De viktigste tjenesteområdene for Inn på tunet er:

- Oppvekst og opplæring: allmennpedagogikk, spesialpedagogikk, fritid m.m.
- Arbeid: arbeidstrening og rehabilitering
- Helse og omsorg: rus, funksjonshemming, psykisk helse, demens m.m.

IPT kan være en viktig tilleggsnæring på et gårdsbruk som kan gi familien flere arbeidsplasser på gården. Dette kan for noen være avgjørende for å opprettholde selvstendig landbruksdrift på eiendommen. I Siljan kommune er det i dag ett gårdsbruk hvor det tilbys omsorgstjenester. Kommunen er en viktig samarbeidspartner.

Kompetanse og fagmiljø

Et godt fagmiljø hvor det legges til rette for samarbeid, kunnskapsdeling, rekruttering og ivaretagelse av nye produsenter er viktig i en bransje hvor de aller fleste driver alene i enkeltmannsforetak eller familieforetak. Gode møteplasser hvor næringsutøvere i landbruket kan treffes, få og dele kunnskap, diskutere utfordringer og løsninger, og ikke minst bygge et faglig nettverk, kan være avgjørende for om man velger å satse på landbruksnæringa. I denne forbindelse kan kommunen og landbruksmyndighetene lokalt bidra aktivt ved å samarbeide med lokale faglag om arrangement og landbruksforum.

Økologisk landbruk

På landsbasis økte andelen økologisk drevet landbruksareal fram til 2012, men har siden gått ned årlig. I 2019 var andelen økologisk drevet jordbruksareal på 4,2%. Unntaket er produksjon av økologiske egg som, som har økt siden 2012.

4 prosent av norske forbrukere svarer at de spiser økologisk mat daglig. Frukt og grønnsaker er blant produktgruppene som oppgis å være viktigst å få kjøpt økologisk. Økologisk mat har blitt mer tilgjengelig enn tidligere, blant annet gjennom REKO-ringer og andelslandbruk. Samtidig mener en stor del av forbrukerne at økologiske matvarer er for dyre (Kilde: Produksjon og forbruk av økologiske jordbruksvarer, Landbruksdirektoratet, rap. 19/2020).

I Vestfold og Telemark er andel økologisk jordbruksareal på 6,6%, altså noe høyere enn landsgjennomsnittet. Totalt 207 produsenter er registrert som økologiske jordbruksbedrifter i Vestfold og Telemark (Kilde: Debio, 2019).

Regjeringen har utarbeidet nasjonal strategi for økologisk jordbruk for perioden 2018-2030. I strategien går det fram at det er en nasjonal målsetning å stimulere til økologisk produksjon slik at etterspørsel etter økologisk mat så langt som mulig dekkes av norske produsenter⁴.

4.3. Landbruk og klima

4.3.1. Mål for klimavennlig landbruk

Landbruk i Siljan skal drives på en klimavennlig måte med fokus på å minimere utslipp av klimagasser fra jordbruk- og husdyrproduksjon, øke netto opptak av klimagasser i skog og på jordbruksarealer, samt øke bruk av tre som byggemateriale og varmekilde i bygg.

4.3.2. Strategier for klimavennlig landbruk

1. Redusere utslipp av klimagasser fra landbrukssektoren

Siljan kommune skal bidra til redusert utslipp av metan og lystgass (N₂O) fra landbrukssektoren.

Kommunene skal prioritere følgende tiltak:

- a) God drenering av jordbruksarealer.
- b) Erosjonssikring - redusere avrenning av næringsstoffer (reduert gjødselbehov)
- c) Tiltak for å bedre jordstruktur
- d) Unngå overgjødsling - rett gjødslingsmengde på rett sted
- e) Spredetidspunkt for husdyrgjødsel - minimere spredning om høsten
- f) Miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel med nedlegging i eng

2. Øke opptak og binding av CO₂ i skog og på jordbruksareal

Siljan kommune skal bidra til økt karbonopptak i skog. Kommunen skal prioritere følgende tiltak:

- a) Gjennom veiledning og kontroll sikre god foryngelse etter hogst med rett treslag og plantetetthet.
- b) Gjennom veiledning og prioritering av tilskudd til ungskogpleie sikre grunnlaget for høy volumproduksjon av kvalitetsvirke.
- c) Øke kunnskapen om binding av CO₂ i jord med bruk av fangvekster og biokull på jordbruksarealer.

3. Økt bruk av tre

Siljan kommuner skal følge opp intensjonene om bærekraft knyttet til bygg og ha fokus på bruk av tre som byggemateriale i offentlige bygg.

- a) Ved planlegging og prosjektering av nye offentlige bygg i kommunen skal massivtre som byggemetode vurderes opp mot tradisjonelle byggemetoder.

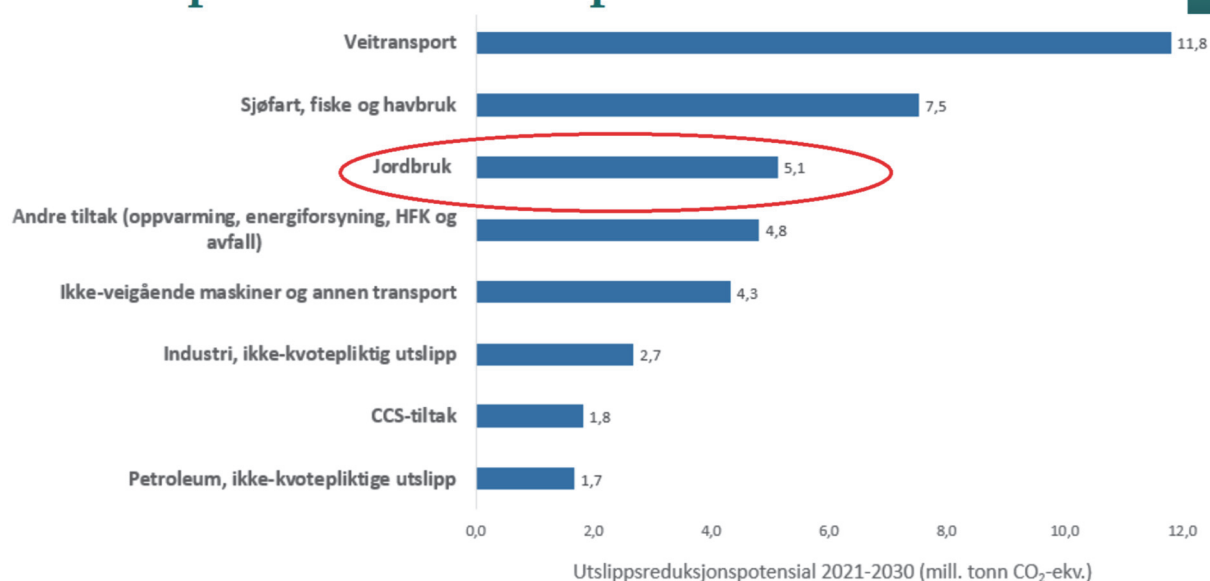
⁴ Økologiprogram 2018-2030, Ldir. 2019

4.3.3. Bakgrunn

Sentrale føringer og utredninger

Klimakur 2030 ble lagt fram i januar 2020. Klimakur 2030 er en utredning av ulike tiltak og virkemidler som kan gi minst 50 prosent reduksjon i ikke-kvotepliktige utslipp i 2030 sammenlignet med 2005. Ikke-kvotepliktig sektor innbefatter utslipp fra blant annet transport, jordbruk, avfall og bygg og anlegg. Det er i tillegg utredet tiltak og virkemidler for økning i opptaket og reduksjon av klimagassutslippene i skog- og arealbrukssektoren. Landbruket har en sentral rolle i dette arbeidet; skogbruket ved å sørge for opptak og lagring av karbon og jordbruket gjennom å sikre en matproduksjon med lavest mulige utslipp. (Kilde: regjeringen.no, 31.01.2020).

Kutt-potensial fordelt på sektor

Figur 10: Jordbruk har det 3. største kuttspotensialet blant ikke-kvotepliktige sektorer (Kilde Klimakur 2030, Miljødirektoratet 2020).

Stortingsmeldingen Klimaplan for 2021-2030 (nr. 13 2020-2021) ble vedtatt i Stortinget i april 2021. Meldingen presenterer politikken til regjeringen for å redusere klimagassutslippene i perioden 2021-2030 i tråd med Norges klimamål. Meldingen bygger i stor grad på utredningsarbeidet i Klimakur 2030.

Regjeringen og næringsorganisasjonene i jordbruket har inngått en avtale om å redusere utslipp og øke opptaket av klimagasser i jordbrukssektoren. Partene har forpliktet seg til å redusere utslipp og øke opptaket av klimagasser tilsvarende 5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter samlet i tiårsperioden 2021–2030. Regjeringen vil legge til grunn intensjonsavtalen mellom organisasjonene i jordbruket og regjeringen for klimaarbeidet i jordbruket frem mot 2030. Avtalen er delt opp i tre deler:

- Bidraget fra jordbruket til reduksjoner i klimagassutslipp og opptak i perioden 2021–2030.
- Arbeidet regjeringen gjør med forbruksendringer som indirekte kan medføre reduksjoner i klimagassutslipp fra jordbrukssektoren i perioden 2021–2030.
- Regler om hvordan avtalen skal følges opp, og hvordan tiltak skal regnskapsføres.

Jordbruket er bare ansvarlig for tiltakene i del A. Regjeringen er ansvarlig for tiltakene i del B. Effekten av tiltakene i del A og B skal samlet gi en klimagassreduksjon på 5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter, der en vesentlig del blir tatt i del A. Tiltakene i del A er følgende:

- a) Fase ut fossilt drivstoff og brensel i jordbruket
- b) Bedre bruk og lagring av gjødsel
- c) Husdyrgjødsel blir en ressurs i produksjonen av biogass
- d) Bedre fôring, bedre dyrehelse, fruktbarhet og avl
- e) Drenering
- f) Forbud mot nydyrking av myr

Kilde: Stortingsmeldingen Klimaplan for 2021-2030, nr. 13 2020-2021.

Klimagasser i landbruket

I 2019 var utslippene fra jordbrukssektoren på 4,4 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Dette er cirka 8,8 prosent av de totale norske utslippene av klimagasser og rundt 18 prosent av de ikke-kvotepliktige utslippene.

Om lag 90 prosent av utslippene av klimagasser fra jordbruket er knyttet til husdyrproduksjon. Det aller meste av metanutslippene kommer fra fordøyelse av fôr hos husdyr, mens en mindre del kommer fra lagring av husdyrgjødsel. Lystgassutslipp kommer fra lagring av husdyrgjødsel og bruk av husdyr- og kunstgjødsel. Til sammen utgjør utslipp fra gjødsel (både metan og lystgass) 33 prosent av de totale utslippene fra jordbruket.

Redusert lystgassutslipp i jordbruket

Størsteparten av utslippene av lystgass kommer fra spredning av kunst- og husdyrgjødsel. Hvor store utslippene er, påvirkes av hvordan jorda bearbeides og hva som dyrkes. I tillegg spiller fuktighet, oksygeninnhold og temperatur i jorda en rolle.

Erosjonssikring begrenser avrenning fra jordbruksarealer og tap av næringsstoffer i jorda. God erosjonssikring reduserer dermed behovet for nitrogengjødsling og dermed også utslipp av lystgass. De viktigste tiltakene for erosjonssikring er:

- a) Redusert jordarbeiding
- b) Hydrotekniske tiltak
- c) Fangdammer
- d) Buffersoner mot vassdrag

Nitrogengjødsling kombinert med høy fuktighet, blant annet på grunn av utilstrekkelig drenering av jorden, gir økte utslipp av lystgass fra landbruksarealer. Lystgass, eller N₂O, regnes som én av de farligste klimagassene. Den har en potensiell oppvarmingskraft som er 300 ganger høyere enn det som er tilfellet for karbondioksid.

I dag står landbruket for over halvparten av lystgassutslippene i Norge. Det er mange faktorer som spiller inn på mengden lystgass som frigjøres fra jord, men særlig jordens vann- og nitrogeninnhold har stor innvirkning på utslippene. Ved dårlig drenering blir jorda våt, samtidig som den blir utsatt for jordpakking ved kjøring med maskiner eller beite. Lystgass dannes når det blir mangel på oksygen fordi jorda er våt eller for tett, og det samtidig er lettløselig nitrogen til stede.

Hvis en skal utnytte nitrogengjødsel er det viktig å ha god drenering og unngå jordpakking. Selv om det har vært god aktivitet med grøfting av jord i regionen de siste årene er det fortsatt store arealer som ikke har tilstrekkelig drenering. Mange arealer som ble drenert for 30-40 år siden har i dag behov for solid oppgradering.

Mer effektiv og nøyaktig gjødsling av jordbruksjord er også et tiltak for redusert utslipp av lystgass. Utslipp av lystgass fra gjødsling øker med økt tilførsel av nitrogen. Redusert utslipp kan oppnås gjennom en generell senkning av gjødslingsnivåene, optimalisering i tid, rom og tildelingsmåte, samt maksimal utnyttelse av husdyrgjødsel-nitrogen, slik at innsats av kunstgjødsel-nitrogen kan reduseres tilsvarende.

Med miljøvennlige spredemetoder dempes tapet av ammoniakk under spredning, og derav lystgass som oppstår sekundært av ammoniakk. Det gir samtidig mulighet for å spare inn på bruken av nitrogen fra mineralgjødsel og derav lystgass som dannes fra spredning av mineralgjødsel. Tiltaket innebærer at all husdyrgjødsel som spres på etablert eng, spres med nedlegging i kombinasjon med at en økt andel spres med større vanninnblanding. Ved spredning på åker innebærer tiltaket at en større andel av gjødsel moldes ned innen en time etter spredning.

Bilde 3: God drenering er avgjørende for god utnyttelse av nitrogengjødsel. Foto: Jan Helge Johansen

Hvor tette blautgjødsellagene er, altså om det er dekke på gjødsellageret, påvirker ammoniakk (NH₃)-utslippene. Det tiltaket som har størst potensiell reduksjon, er når all bløtgjødsel blir lagret i en kum med tett dekke. Beregninger viser at dette tiltaket fører til at den totale nedgangen av ammoniakkslipp fra husdyrgjødsel blir litt over 6 prosent.

Hvis det skal gjøres tiltak ved hvordan en lagrer husdyrgjødsel, vil dette isolert altså ha relativt liten påvirkning på totalutslippet så lenge man ikke endrer spredningsmetodene samtidig. Hvis bonden skal redusere ammoniakkslipp vil det med en kombinasjon av følgende fire tiltak være

mulig å redusere ammoniakutslippene fra husdyrgjødsel med nesten 35 prosent fra dagens situasjon⁵:

- a) All bløtgjødsel i tett gjødselkum
- b) All bløtgjødsel inneholder 50 prosent vann ved spredning
- c) Hurtig nedmolding av gjødsla (innenfor 1 time)
- d) Kun stripespreder til spredning av bløtgjødsel

Disse tiltakene reduserer utslipp og gjør at mer nitrogen blir tilgjengelig for plantene. Det blir mindre behov for tilførsel av kunstgjødsel, og følgelig mindre utslipp fra spredning av kunstgjødsel. Videre kan utslipp av klimagasser fra produksjon av kunstgjødsel i sin tur gå ned.

Redusert utslipp av metangass i landbruket

Hele 86% av metangassutslippene i landbruket stammer fra husdyrenes fordøyelsesprosesser (utånding). 14% kommer fra tap ved lagring og spredning av husdyrgjødsel.

Utslipet av metangass fra gjødsel kan reduseres ved at bløtgjødsel som i dag blir spredd om høsten, blir omfordelt til spredning om våren eller sommeren. Spredning om høsten gir høy avrenning til vann og dårlig utnyttelse av nitrogenet. Ved å omfordele slik at all gjødsel spres om våren eller sommeren, kan man spare mineralgjødsel og tilhørende lystgassutslipp. Den viktigste barrieren er lagerkapasitet.

God arealmessig fordeling av husdyrgjødsel er et tiltak som kan redusere utslipp av både metan og lystgass. Det blir lavere utslipp til luft og vann og mindre behov for erstatning med mineralgjødsel dersom en gitt mengde husdyrgjødsel omfordeles fra areal der det brukes for mye, til areal uten husdyrgjødsel. Tiltaket handler altså om å dempe utslipp direkte fra gjødsla, og senke behovet for mineralgjødsel og indirekte utslipp derfra. Den viktigste barrieren er at mangel på spredeareal.

Øke opptak og binding av CO₂ i skog

Ifølge de siste anslagene fanger norsk skog nå rundt 29 millioner tonn CO₂ per år (Kilde Miljødir. Klimakur 2030). At norsk skog nå fanger så store mengder CO₂ fra atmosfæren, henger blant annet sammen med omfattende skogplanting i Norge i andre halvdel av forrige århundre. For å øke netto opptaket av klimagasser i skog er det viktig å ha fokus på karbonopptak i alle ledd i skogproduksjonen, der flere tiltak er avhengig av hverandre. Denne optimaliseringen vil legge til rette for å øke anvendelse av trevirke til langlevde treprodukter, som er den beste anvendelsen av trevirket i et klimaperspektiv.

Foryngelse av skog er prosessen med å få opp ny skog etter en hogst (foryngelseshogst). Forsømmer man foryngelsen kan man tape produksjon, kvalitet og inntekter, og det vil påvirke skogens potensial til å ta opp og binde karbon. Aktuelle tiltak er riktig treslagsvalg og foryngelsesmetode etter hogst, optimal plantetetthet, bedre vekstforhold ved grøfterensk etter hogst m.m.

I skogpleie har man fokus på å bedre vekstforholdene for framtidstrærne, det vil si de trærne som ut ifra treslag og kvalitet vil gi størst mulig verdi for skogeier. Ved å fjerne uønskede trær og annen konkurrerende vegetasjon unngår man at framtidstrærne skades eller hemmes, og legger grunnlaget for produksjon av kvalitetsvirke. Dette er også viktig i et klimaperspektiv. Aktuelle tiltak er ungskogpleie, tynning og gjødsling.

⁵ SSB, 2019.

Bilde 4: Foryngelse og ungskogpleie sikrer gode produksjonsforhold og økt CO₂ binding i trevirke til langlevde treprodukter. Ungskogfelt ved Sandåbommen, Fritzøe Skoger AS. Foto: Espen Nordstrand

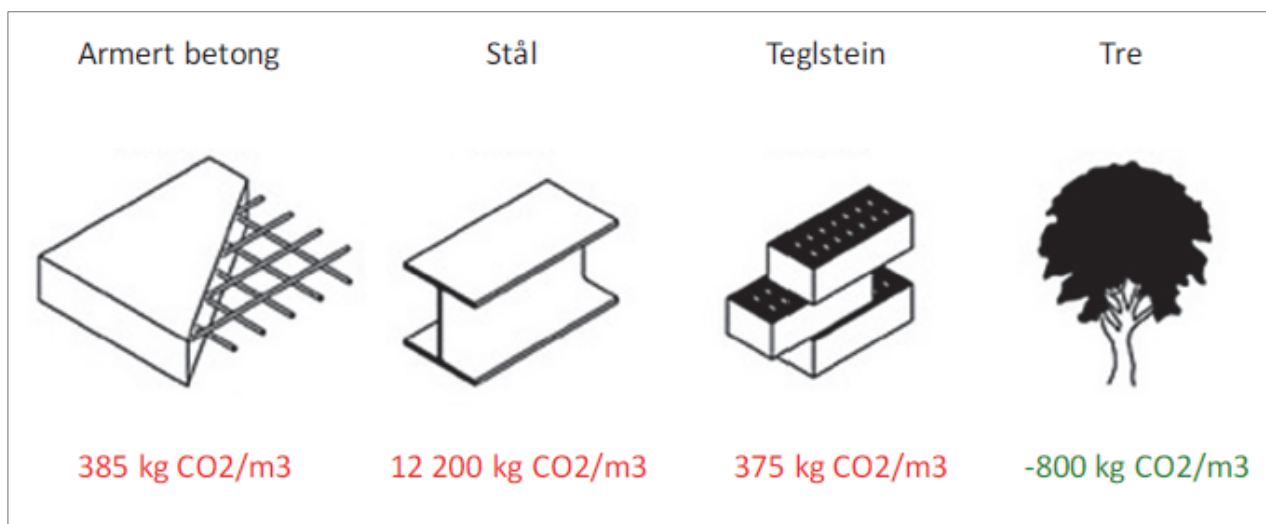
Økt bruk av tre i bygg og bioenergi

Skog i vekst binder CO₂ gjennom fotosyntesen. Trevirke inneholder karbon tilsvarende ca. 700 kg CO₂ per kubikkmeter tre. I Norge har et relativt lavt avvirkningsnivå og investeringer i skogkultur gjort at tilveksten er mer enn dobbelt så høy som avvirkningen.

Når trevirke brukes til bioenergi, frigjøres CO₂ og andre klimagasser i forbrenningen. Avvirkning av skog i god vekst til bioenergi gir dermed ikke alltid reduserte klimagassutslipp. Skogbrukets klimabidrag er først og fremst når trevirket direkte erstatter andre energiformer som olje og gass. Det bør derfor i større grad satses på bruk av bioenergi som energikilde til erstatning for fossilt brensel. Det offentlige har her en viktig rolle for å initiere et marked ved å satse på bioenergi for oppvarming av offentlige bygg.

Man oppnår en indirekte klimaeffekt ved økt bruk av trevirke og treprodukter som byggemateriale, dels ved at varige treprodukter forlenger karbonbindingen, og dels ved at treprodukter erstatter andre materialer (stål, betong mm) som har større klimagassutslipp ved produksjon eller bruk. I tillegg kan sluttbruk av trelasten nyttes til bioenergi. Samlet effekt er vanskelig å beregne, men det bør rettes økt fokus på materialbruk ved større utbygginger i regionen f.eks. nybygg av skolebygg og andre offentlige bygninger.

Kommunen kan aktivt påvirke bruk av tre i bygg gjennom sine roller som planmyndighet, byggherre og eiendomsbesitter. Ved å stille krav til innovative og bærekraftige løsninger kan kommunen bidra til klimavennlige bygg.

Figur 11: CO₂-utslipp gjennom produksjon av ulike materialtyper. Kilde: Oslo Tre AS

Biokull

Biokull er et materiale som likner trekull, og som kan brukes for å øke karboninnholdet i jord, og som jordforbedringsmiddel. Biokull lages i en prosess som kalles pyrolyse ved at forskjellige typer biomasse, f.eks. treflis, halm eller matavfall varmes opp ved høy temperatur (>350 °C) uten oksygen. Biokull blir svært motstandsdyktig mot biologisk nedbrytning. Dermed lagres det karbon i biokullet. På den måten kan nedpløying av biokull føre til en langvarig økning i karbon i jord. Det betyr i praksis at hvis man lager biokull og pløyer det ned i jorda, kan det lagre karbon i jorda i flere hundre år. I denne perioden vil biokullet bidra til ny plantevekst som vil binde mer CO₂. Dette betyr at prosessen er karbonnegativ og vil bidra til å redusere drivhuseffekten. En kubikkmeter biokull binder rundt regnet 1 tonn CO₂ (Kilde: NOBIO, 2019).

Det forskes i dag mye på hvordan biokull kan brukes i jordbruket som jordforbedringsmiddel og for økt karbonlagring. Kommunen bør i planperioden vurdere om bruk av biokull kan være et aktuelt tiltak for landbruksnæringen i Siljan.

4.4. Biologisk mangfold, kulturlandskap og friluftsliv

4.4.1. Målsetning

Det biologiske mangfoldet i kulturlandskap, skog og utmark skal ivaretas gjennom aktiv bruk, tilpassede skjøtselsformer og bærekraftig forvaltning.

Friluftsliv skal sikres gjennom samarbeid og gode bruksavtaler som ivaretar hensynet til både grunneier og allmenheten.

4.4.2. Strategier

1. Miljøtiltak i jordbruket

Siljan kommune skal gjennom prioritering og bruk av økonomiske virkemidler (SMIL) legge til rette for at landbruket kan gjennomføre miljøtiltak utover det som forventes av vanlig jordbruksdrift.

Aktuelle tiltak er:

- a) Tiltak for å sikre biologisk mangfold, arter og naturtyper, som er knyttet til jordbrukets arealbruk og driftsformer.
- b) Områdetiltak – planlegging og tilretteleggingsprosjekter for tiltak som ivaretar natur- og kulturminneverdiene i kulturlandskapet.
- c) Hydrotekniske tiltak som fangdammer, reparasjon av overvannsanlegg, gjenåpning av bekkelukkinger og erosjonssikring
- d) Vedlikehold av fangdammer og renseparker
- e) Tiltak som opprettholder og øker bruken av gammel kulturmark
- f) Tiltak som ivaretar biologisk mangfold

2. Økt beitebruk

Økt beitebruk er viktig for pleie av kulturlandskapet og ivaretagelse av biologisk mangfold. Innenfor rammene av tildelte økonomiske virkemidler til miljøtiltak i landbruket (SMIL) skal kommunene legge til rette for opprettholdelse og restaurering av kulturmarksbeite.

3. Bærekraftig skogforvaltning

Alle tiltak i skog og utmark skal baseres på prinsippene for bærekraftig skogforvaltning. Tiltak som kan påvirke leveområder for truede arter, eller som har tilsvarende alvorlige konsekvenser for viktige miljøverdier skal unngås eller tilpasses slik at hensynet til miljøverdiene ivaretas.

4. Samarbeid

Kommunene skal i samarbeid med landbruksnæringen, grunneiere og friluftsansjoner bidra for å videreutvikle friluftslivstilbudet i Siljan gjennom gode bruksavtaler som ivaretar de ulike brukergruppene.

4.4.3. Bakgrunn

Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) handler om å gjennomføre miljøtiltak utover det som forventes av vanlig jordbruksdrift. Formålet med SMIL er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket.

Det kan gis investeringstilskudd til tiltak som ivaretar og fremmer natur- og kulturminneverdier i kulturlandskapet (kulturlandskapstiltak) og investeringstiltak som bidrar til å redusere forurensning eller risiko for forurensning fra jordbruket (forurensningstiltak). Tiltak for å redusere forurensning skal redusere tap eller risiko for tap av næringsstoffer, partikler og andre forurensende utslipp til jord, avrenning til vann eller utslipp til luft fra jordbruksarealer, fôr eller gjødsel.

Det er økende utfordringer med gamle hydrotekniske anlegg som på grunn av forfall, elde og dimensjonering ikke kan ta unna for økt nedbør. Hydrotekniske anlegg som fungerer tilfredsstillende er viktig for å unngå skade på jordbruksarealer og for å redusere forurensning av vann og vassdrag.

Naturverdier omfatter biologisk mangfold, som arter og naturtyper, som er knyttet til, eller formet av jordbrukets arealbruk og driftsformer. Det er stor interesse for tiltak knyttet til gjengroing, tap av biologisk mangfold.

Prioriterte tiltak i planperioden:

Høyt prioritert

- a) Områdetiltak – planlegging og tilretteleggingsprosjekter
- b) Hydrotekniske tiltak som fangdammer, reparasjon av overvannsanlegg, gjenåpning av bekkelukkinger og erosjonssikring
- c) Vedlikehold av fangdammer og renseparker
- d) Tiltak som opprettholder og øker bruken av gammel kulturmark
- e) Tiltak som ivaretar biologisk mangfold

Middels prioritert

- a) Omlegging fra åpen åker til mer ekstensiv planteproduksjon
- b) Istandsetting av verneverdige bygninger i relasjon til landbruk
- c) Miljøplantinger; planting av kantvegetasjon langs bekker og elver
- d) Dekke over eksisterende gjødsellager

Kulturlandskap og beite

Bevaring av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap er betinget av arealbruk og skjøtelsesformer. Mange rødlistearter krever løpende jordbruksdrift, men også spesielle skjøtselstiltak. Gjengroing er en stor trussel mot det biologiske mangfoldet i kulturlandskapet og et aktivt landbruk er den viktigste faktoren for å holde et kulturlandskap i hevd.

Beitebruk er en økologisk og økonomisk bærekraftig måte å bruke norske arealressurser til å produsere mat. I tillegg til å bidra til matproduksjon er beitebruk viktig for å nå mål om pleie av kulturlandskap og ivaretagelse av biologisk mangfold. Opprettholdelse og restaurering av kulturmarksbeite vil være et viktig tiltak for å ivareta artsmangfoldet i våre kommuner. Aktiv beitebruk er etter vår vurdering det viktigste tiltaket vi har for å unngå gjengroing og fremme biologisk mangfold. Tiltak som fremmer beiting på gammel kulturmark vil bli prioritert i kommunens forvaltning av SMIL-midler.

*Bilde 5: Kulturlandskapet på Kåsene holdes i hevd med grasproduksjon og beite. Skriua i bakgrunnen.
Foto: Espen Nordstrand*

Plast i ulike former er mye brukt i landbruket. Rundballeplast utgjør en stor del av plastbruken i landbruksnæringa, men blir fort et lite velkomment syn i kulturlandskapet dersom det blir liggende igjen som rester på et jorde, hengende i trær eller flytende i vassdrag. Den som bruker landbruksplast har ansvaret for å sørge for at plasten blir håndtert riktig, og ikke blir spredd i naturen. All landbruksplast er næringsavfall, og skal leveres til godkjent mottak.

I områder der det er fare for flom er det en risiko for at rundballer blir fraktet bort med vannmassene dersom de ligger utsatt plassert. Rundballer bør derfor plasseres på et sted der de ikke står i fare for å bli tatt av elver og bekker med overløp. Plastavfall bør også samles på et sted der den ikke står i fare for å blåse bort (f.eks. i en kontainer).

Dersom gården eller nærområdet blir forsøplet av plast kan kommunen pålegge bonden å rydde opp. Kommunen kan avkorte produksjonstilskuddet helt eller delvis dersom gårdbrukeren har en avfallshåndtering i sin jordbruksdrift som bryter med bestemmelsene i forurensningsloven.

Skogbruk

Gammel skog og død ved er spesielt viktig for det biologiske mangfoldet. Om lag 30 pst. av rødlistede arter er knyttet til liggende og stående død ved. Ved å ta vare på økologisk viktige funksjonsområder (nøkkelbiotoper) med stort naturmangfold etter modell av MiS (Miljøregistreringer i skog), vil et bredt artsmangfold fanges opp.

Skognæringen har egne retningslinjer for miljøhensyn gjennom Levende Skog-standarden, der skognæringen, miljøbevegelsen og representanter fra forbrukerinteressene utviklet konkrete

retningslinjer for miljøhensyn i skogbruket. All hogst skal baseres på prinsippene for bærekraftig skogforvaltning. Skogbrukstiltak skal innrettes slik at det har en positiv eller akseptabel påvirkning på biologisk mangfold, landskapsbilde, friluftsliv og kulturminner. Tiltak som vil ha alvorlige konsekvenser for viktige miljøverdier skal unngås. Kommunen følger opp dette gjennom forvaltning av skogloven og forskrift om bærekraftig skogbruk.

Friluftsliv

I Norge legger allemannsretten til rette for at hele samfunnet kan nyte godt av og bruke landbrukets arealer og fellesgoder både i utmarka og i kulturlandskapet. Tilgjengelighet og skilting til friluftsområdene i skog og utmark er avgjørende for at friluftsmulighetene i slike områder benyttes.

I Siljan bidrar mange bønder og grunneiere til å fremme friluftslivet gjennom et samarbeid med kommune og frilufsorganisasjoner om etablering av stier, merking av løyper, etablering av parkeringsplasser, salg av jakt- og fiskekort osv. Samtidig kan økt tilrettelegging og bruk av skog- og utmarksarealer til rekreasjonsformål føre til ulemper knyttet til økende trafikk, forsøpling og andre hindringer for aktivt skogbruk og utmarksnæring. Kommunen har en viktig rolle i å tilrettelegge slik at skogbruk, beitebruk, utmarksnæring og tilrettelagt friluftsliv kan utøves med lavt konfliktnivå. Gode bruksavtaler er viktig for et godt samarbeid om bruk av utmarka mellom de ulike brukergruppene.

Bilde 6: Området rundt Sporevann er tilrettelagt for bading og friluftsliv. Foto: Espen Nordstrand

5. Retningslinjer for landbruksforvaltningen

Formålet med retningslinjene for saksbehandling er å sikre likebehandling, øke forutsigbarheten ved behandling av enkeltsaker, sikre politisk forankring ved delegerte avgjørelser og på den måten effektivisere saksbehandlingen.

5.1. Omdisponering av landbruksareal (jordloven § 9)

Hovedregel:

Det skal legges til grunn en streng praktisering av jordvernet når en vurderer omdisponering av dyrka eller dyrkbar jord. Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord skal unngås dersom ikke viktige samfunnsinteresser tilsier at hensynet til jordvern må vike.

Forbudet mot å bruke dyrka jord og dyrkbar jord til annet enn jordbruksproduksjon har hjemmel i jordloven §9. Begrepet "jordbruksproduksjon" dekker all planteproduksjon i jordbruk og hagebruk der jorda blir brukt som vekstmedium for produksjon av mat, fôr og hagevekster.

Videre rammes uttak av jord, masse og torv fra dyrka eller dyrkbar jord av forbudet. Produksjon av plen kan også rammes av forbudet. Det må foretas en vurdering av om jordsmonnet blir fjernet ved produksjonen. Dyrka jord må ikke brukes til plenproduksjon som fører til at jordsmonn blir fjernet.

Dyrka jord kan ikke brukes til annet enn jordbruksproduksjon uten samtykke. Produksjon av juletrær og pyntegrønt er ikke definert som «jordbruksproduksjon» og det kreves derfor tillatelse til omdisponering før dyrka jord kan tas i bruk til dette formålet.

Prioritering

Dersom viktige samfunnsinteresser tilsier omdisponering, legges følgende retningslinjer til grunn for valg av arealer som skal kunne omdisponeres:

- a) skog før dyrka mark
- b) lav skogsbonitet før god skogsbonitet
- c) mindre god dyrka mark, og dyrkbar skog, før god dyrka mark

I alle saker, hvor en vurderer omdisponering av jord- og skogbruksareal, skal en foreta en vurdering av hvordan en omdisponering vil berøre produksjonsverdier i landbruket og landbrukets kulturlandskap.

Bufferoner

For å unngå konflikter mellom landbruksdrift og hensyn til beboere i området bør det ved boligbygging i eller nær landbruksområder settes krav om buffersone mellom bolighus og dyrka mark. Buffersonen må være tilstrekkelig stor slik at eventuelle støy- og støvplager fra jordbruksdrifta reduseres. Avhengig av terreng- og vegetasjonsforhold bør en buffersone være på minst 15-25 meter.

Driftsbygninger

Driftsbygninger og andre bygninger som er nødvendige for driften av landbrukseiendommen tillates normalt ikke oppført på dyrka mark, dersom det finnes driftsmessig gode alternative plasseringer. Dersom et slikt byggetiltak kommer i konflikt med hensynet til vern av dyrka jord må det stilles krav om at alternative plasseringer utredes. Både driftsmessige og økonomiske hensyn må vurderes.

Rideanlegg

Rideanlegg, ridebaner, kjørebener for hest og vogn tillates normalt ikke oppført på dyrka mark, dersom det finnes akseptable alternative plasseringer. Rideanlegg som ikke er en del av næringsvirksomheten på eiendommen tillates ikke oppført på dyrka mark. Det kan være aktuelt å gi en tidsbegrenset midlertidig tillatelse til omdisponering med vilkår om tilbakeføring til dyrka mark når tillatelsen opphører.

Kårbolig

Oppføring av kårbolig tillates kun på eiendommer hvor eieren selv har aktiv husdyrdrift av en slik størrelse at arbeidsmengden tilsier at det er behov for at flere generasjoner tar del i driften av gården. Ved plassering av boligen skal det tas hensyn til natur- og kulturlandskapsverdier og innpassing i forhold til eksisterende bebyggelse og kulturmiljø. Adkomst til eiendommen bør søkes samordnet med eksisterende adkomster eller plasseres så skånsomt som mulig i forhold til driftsforhold og kulturlandskap.

Juletreproduksjon

Når kommunen vurderer omdisponering av jordbruksareal til juletreproduksjon skal følgende kriterier vektlegges:

- a) Omdisponeringen skal være av midlertidig og tidsbegrenset karakter. Når produksjon av juletrær opphører skal stubber fjernes, og jordbruksarealet gjenopptas til planteproduksjon.
- b) Hensyn til kulturlandskap skal ivaretas.
- c) Trehøyden skal ikke være over 4 meter. Forsømte felt og ikke salgbare trær avvirkes og fjernes.

Ferdigplen

Produksjon av plen som foregår slik at jordsmonn ikke blir fjernet i produksjonsprosessen rammes ikke av forbudet mot omdisponering av jord (plen er definert som hagevekst). Det må imidlertid foretas en konkret vurdering av om jordsmonn blir fjernet i produksjonen. Dyrka jord må ikke brukes til plenproduksjon som fører til at jordsmonn blir fjernet.

Grenland landbrukskontor fikk følgende vurdering fra Bioforsk på vårt spørsmål om konsekvenser for matjorda ved produksjon av plen:

Hvor mye ferdigplenproduksjonen reduserer matjordlaget avhenger først og fremst av hvor gammel den er ved skjæring og hvor tjukt det skjæres. Graset bygger sjøl organisk materiale, og filtlaget mellom gras og jord vil normalt utgjøre mesteparten av det som fjernes. Ungt gras må ofte skjæres noe djupere for å få det til å henge sammen, og da går det vekk mer jord.

Norske ferdigplenprodusenter skjærer normalt plenen når den er 16-24 måned gammel og tykkelsen er normalt 15-20 mm. Uten å ha noen god dokumentasjon under norske forhold vil jeg anta at mindre enn 5 mm av dette laget er matjord som fjernes.

Sammenlikna med korndyrking, potetdyrking eller grønnsakdyrking med regelmessig pløying eller annen jordarbeiding vil ferdigplendyrking bidra til å hindre erosjon og slik sett ta vare på matjorda. I hellende terreng og med siltjord er dette sannsynligvis viktigere enn jorda som fjernes med ferdigplenen.

5.2. Deling av landbrukseiendommer (jordloven § 12):

Hovedregel:

Fradeling av areal fra landbrukseiendommer til annet formål enn landbruk (boligtomter etc.) skal som hovedregel avklares i forbindelse med rullering av kommuneplan eller i reguleringsplan.

Deling av landbrukseiendommer hvor formålet er salg av jord- og/eller skogareal som tilleggsareal til andre landbrukseiendommer kan tillates dersom det gir en god og tjenlig bruksstruktur, og ellers ikke medfører drifts- eller miljømessige ulemper for landbruket.

I alle saker som gjelder deling av landbrukseiendommer skal hensynet til jordvern og kulturlandskapet tillegges stor vekt.

Ved fradeling av tomter til boligformål i områder hvor spredt bebyggelse er tillatt skal det normalt ikke fradeles større tomteareal enn hva som ansees som nødvendig for en tjenlig tomt. En boligtomt på 1 dekar ansees normalt å være en stor og tjenlig tomt. Det skal ikke fradeles tomter som berører dyrka jord eller er til vesentlig ulempe for landbruksdrifta i området.

Bygninger (driftsbygninger, våningshus, kårbolig) som ansees nødvendige for driften av landbrukseiendommen tillates ikke fradelt.

Fradeling av gårdstun som en boligeiendom kan tillates dersom eiendommens jord- og skogarealer selges som tilleggsareal til nabobruk i området, og forholdene ellers ligger til rette for en tjenlig bruksrasjonalisering. Slike nye boligeiendommer skal ha en tomtestørrelse som er naturlig i forhold til eksisterende tun på eiendommen. Det skal unngås at dyrka jord følger med en eiendom som fradeles som boligeiendom.

Fradeling til fellestiltak, slik som fellesfjøs og andre samdriftstiltak skal normalt tillates. I vurderingen skal det tas hensyn til drifts- eller miljømessige ulemper, lukt- og støyplager, infrastruktur mv. Dersom byggetiltak kommer i konflikt med hensynet til jordvern må det stilles krav om at alternative plasseringer utredes.

5.3. Boplikt (konsesjonsloven §§ 5, 9 og 11)

Hovedregel:

På bebygde eiendommer med mer enn 35 dekar dyrka jord eller mer enn 500 dekar produktiv skog må erverver ved et konsesjonsfritt erverv bosette seg på eiendommen innen 1 år og bo der i minst 5 år (lovbestemt boplikt ved konsesjonsfrihet, §5).

Kommunen skal også i sin behandling av konsesjonssøknader ved erverv av eiendommer over 100 dekar ta stilling til om det er påkrevd å stille vilkår om boplikt, og om boplikten skal være en personlig plikt for eier (§11).

Boplikt kan inntre om man overtar en landbrukseiendom fra nær familie (konsesjonsfritt) eller om man kjøper eiendom på det åpne marked (konsesjonsplikt). Hovedbegrunnelsen for boplikten er å sikre bosetting i området hvor gården ligger, samt at landbrukseiendommer av en viss størrelse i størst mulig grad bebos av den som eier og driver gården.

Det er adgang til å gi helt fritak fra eller utsettelse med å oppfylle boplikten. Ved saksbehandlingen vektlegges følgende retningslinjer i Siljan:

1. I en del saker er det rimelig å gi en viss utsettelse i tid med å oppfylle boplikten slik at søkeren får ordnet seg med bolig og planlagt flyttingen. Konsesjon med tidsavgrenset fritak fra boplikt kan gis i inntil 5 år.
2. Når en søker eier flere landbrukseiendommer kan det gis konsesjon uten vilkår om boplikt forutsatt at søker bor på en annen landbrukseiendom og at disse drives sammen som én felles driftsenhet.
3. På ubebygde skogeiendommer vil det normalt bli gitt konsesjon uten vilkår om boplikt.
4. Det er en forutsetning for å kunne gi konsesjon uten vilkår om boplikt at produksjonsarealene blir forsvarlig drevet, enten i egen regi eller ved bortleie. Ved bortleie må det foreligge skriftlig leieavtale for 10 år.

5.4. Konsesjon ved erverv av skogeiendom (konsesjonsloven §9)

Hovedregel:

Ved erverv av skogeiendommer skal det legges spesielt vekt på å etablere driftsmessige gode løsninger.

Det vil normalt være å anse som en god driftsmessig løsning at kjøperen eier og driver en landbrukseiendom i kommunen fra før, og at skogeiendommen erverves som tilleggsareal til eksisterende eiendom og på denne måten styrker eiendommens ressursgrunnlag.

Ved behandling av søknad om konsesjon for erverv av rene skogeiendommer (ikke dyrka jord) skal det ikke foretas priskontroll.

5.5. Driveplikt (jordloven § 8)

Hovedregel:

Eier er ansvarlig for å overholde driveplikten ved enten å selv drive jorda eller ved å leie den bort som tilleggsareal til en annen landbrukseiendom. Ved bortleie stilles det krav om skriftlig leieavtale med varighet på minimum 10 år. Det bør fremgå av avtalen at leietaker påtar seg å ivareta driveplikten på all jord som leies. Det er imidlertid fortsatt eier som står ansvarlig for at jorda drives. Det betyr at kommunen forholder seg til eier hvis jorda ikke drives.

Formålet med driveplikt for landbrukseiendommer er i første rekke å sikre at produksjonsarealene holdes i hevd. Driveplikten gjelder alle jordbruksareal og er en varig plikt. Driveplikten oppfylles enten ved at eier driver jordbruksarealet selv eller ved å leie bort jorda, forutsatt skriftlig leieavtale på minst 10 år som ikke kan sies opp av eier i leieperioden.

I forbindelse med generasjonsskifte m.m. kan det ved søknad godkjennes kortere leieavtale enn 10 år. Søknaden må begrunnes.

Jordbruksareal skal være i drift så lenge arealet er underlagt jordlovens bestemmelser om driveplikt. Fritak fra driveplikt skal ikke innvilges.

5.6. Prioritering av økonomiske midler til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK)

Hovedregel:

Prioritere tiltak som gir økt verdiskapning i skogbruket lokalt og samtidig ivaretar hensynet til miljøverdier knyttet til biologisk mangfold, landskap, friluftsliv og kulturminner i skogen.

Formålet med tilskudd i skogbruket er å stimulere til økt verdiskapning, bærekraftig utnyttelse av skogressursene og bevaring og utvikling av miljøverdier i skog. Det kan gis tilskudd til skogkulturtiltak, miljøtiltak i skog, skogsveibygging, drift i vanskelig terreng, samt andre tiltak og prosjekter som har mål om økt aktivitet og ressursutnyttelse i og fra skogen.

Det skal fastsettes overordnede retningslinjer for prioritering av søknader. Slike retningslinjer skal utarbeides i dialog mellom Statsforvalteren, kommunene og næringsorganisasjonene i skogbruket lokalt.

Strategi for bruk av tilskuddsmidler til nærings- og miljøtiltak i skogbruket:

1. Prioritere tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket i.h.t. Strategiplan for tilskudd til nærings- og miljøtiltak i landbruket for Skien, Porsgrunn og Siljan.
2. Prioritere tilskudd til veibygging og drift i vanskelig terreng i.h.t. Retningslinjer for søknader om tilskudd til bygging og ombygging av skogsveier i kommunene Skien, Porsgrunn og Siljan

Retningslinjer, vilkår etc.

- a) Tilskudd til næringstiltak innvilges på grunnlag av godkjente kostnader i skogfondsystemet.
- b) Tilskudd til miljøtiltak innvilges på grunnlag av godkjente kostnader etter søknad.
- c) Tilskudd innvilges fortløpende gjennom kalenderåret, men ikke senere enn 20. november.

5.7. Prioritering av spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL)

Hovedregel:

Prioritere tiltak som fremmer natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift.

Formålet med spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL) er å fremme natur og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Et viktig mål med ordningen er å få til et mer målretta innsats med utgangspunkt i lokale behov, utfordringer og målsettinger.

Jordbruket i Siljan skal gjennom tildeling av økonomiske virkemiddel:

1. Øke verdiskapning i den lokale jordbruksdrifta med spesiell vekt på en bærekraftig utvikling på lang sikt.
2. Forhindre gjengroing i viktige kulturlandskapsområder og bevare det biologiske mangfoldet.
3. Forhindre forurensning til vann, vassdrag og sjø med økt satsing på økologiske rens tiltak og vegetasjonssoner.

Det skal fastsettes overordnede retningslinjer for prioritering av søknader. Slike retningslinjer skal utarbeides i dialog mellom Statsforvalteren, kommunene og næringsorganisasjonene i skogbruket lokalt.

Strategi for bruk av tilskuddsmidler til miljøtiltak i landbruket:

1. Prioritere tilskudd til miljøtiltak i landbruket i.h.t. Strategiplan for tilskudd til nærings- og miljøtiltak i landbruket for Skien, Porsgrunn og Siljan.
2. Innenfor rammene i overordnet strategiplan skal kommunen i samråd med næringsorganisasjonene fastsette satsingsområder for best mulig å nå målene i landbruksplanen.

6. Tiltaksplan

Nr	Tiltak	Beskrivelse	Når	Ansvar
Arealforvaltning og jordvern				
1.1	Krav til avbøtende og kompenserende tiltak når omdisponering av dyrka jord er uunngåelig.	Stille krav om matjordplan i reguleringsaker hvor dyrka jord blir omdisponert til andre formål. Matjordplan skal beskrive tiltak for bruk av overflødig matjord til forbedring av annen dyrka mark eller opparbeidelse av dyrkbare arealer.	2022	Siljan kommune + Grenland landbrukskontor
1.2	Restriksjoner på salg av matjord når omdisponering av dyrka jord er uunngåelig.	Innlemme krav til håndtering av matjord i reguleringsplaner ved omdisponering av jordbruksarealer, ref. pkt 1.1.	2022	Siljan kommune
1.3	Ajourhold av arealressurskart AR5	Kommunen skal holde arealressurskart som bl.a. viser arealer mer dyrka jord og dyrkbar jord oppdatert	Løpende	Siljan kommune + Grenland landbrukskontor
1.4	Vurdering av konsekvenser for matjord i all saksbehandling i kommunen.	I behandling av alle reguleringsplaner og byggesaker skal konsekvenser for dyrka og dyrkbar jord vurderes.	Løpende	Siljan kommune + Grenland landbrukskontor
1.5	Vurdering av konsekvenser for beiteressurser i all saksbehandling i kommunen.	I behandling av alle reguleringsplaner og byggesaker skal konsekvenser for beiteressurser på innmark og i utmark vurderes.	Løpende	Siljan kommune + Grenland landbrukskontor
Næringsutvikling i landbruket				
2.1	Landbruksforum	Kommunen skal i samarbeid med Siljan bondelag og andre lokale næringsorganisasjoner og næringsutøvere legge til rette for gode møteplasser og kunnskapsformidling for bøndene i kommunen.	Løpende	Grenland landbrukskontor + Siljan bondelag
2.2	Fremme «Siljanlandbruket» som merkevare	Kommunen skal i markedsføring og presentasjoner av kommunen bidra til å fremme «Siljanlandbruket» som merkevare.	Løpende	Siljan kommune + næringsorg.

2.3	Gode og forutsigbare rammebetingelser for næringsutvikling i landbruket	Kommunen skal i planarbeid og saksbehandling legge til rette for at næringsutøvere som vil satse og investere i landbrukssektoren gis gode og forutsigbare rammebetingelser.	Løpende	Siljan kommune, Grenland landbrukskontor
2.4	Rasjonelt og godt utbygd skogbilveinett	Kommunen skal gjennom planlegging, kontroll og forvaltning av tilskuddsmidler bidra til et rasjonelt skogsbilveinett som sikrer kostnadseffektiv adkomst til produktive skogområder i kommunen.	Løpende	Grenland landbrukskontor
2.5	God og effektiv utnyttelse av jordressursene i kommunen.	Gjennom prioritering og bruk av økonomiske virkemidler i jordbruket legge til rette for god jordkultur med høy produksjonsevne.	Løpende	Grenland landbrukskontor
2.6	Økt satsing på grønnsaker, frukt og bær	Innhente kompetanse innen grøntsektoren med mål om kunnskapsformidling og faglig vurdering av muligheter for økt satsing på grønnsaker, frukt og bær i Siljan. Tema for fagkveld i Landbruksforum.	2022	Grenland landbrukskontor i samarbeid med Siljan Bondelag
Klimavennlig landbruk				
3.1	Reduksjon i utslipp av lystgass fra landbrukssektoren - grøfting av vannsyk jord	Grøfting av vannsyk jord. Kommunen skal bistå og gi råd om grøfteplanlegging og gjennomføring av grøftetiltak.	Løpende	Grenland landbrukskontor
3.2	Reduksjon i utslipp av lystgass fra landbrukssektoren - riktig gjødselmengde	Kommunen skal gjennom veiledning og kontroll bidra til å redusere overgjødsling med bruk av gode og oppdaterte gjødselplaner.	Løpende	Grenland landbrukskontor
3.3	Øke opptak av CO ₂ i skog	Kommunen skal gjennom veiledning, kontroll og prioritering av tilskuddsmidler legge til rette for økt CO ₂ -opptak i skog gjennom foryngelse med rett treslag og rett plantetetthet, god ungsogpleie, gjødsling og fokus på produksjon av tømmer til langlevde treprodukter.	Løpende	Grenland landbrukskontor

3.4	Økt bruk av tre i offentlige bygg	Ved planlegging og prosjektering av nye offentlige bygg i kommunen skal trebruk og massivtre som byggemetode vurderes opp mot tradisjonelle byggemetoder.	Løpende	Siljan kommune
3.5	Biokull i jordbruket	Gjennomføre faglig arrangement med CO2-binding i jord som tema.	2024	Grenland landbrukskontor
3.6	Klimatiltak på gården	Kommunen skal bistå bøndene med rådgivning knytta til støtteordninger og finansiering av klimatiltak på gården, bl.a. tiltak for tett lagring av husdyrgjødsel.	Løpende	Grenland landbrukskontor
Biologisk mangfold og friluftsliv				
4.1	Forvalte økonomiske tilskuddsmidler til miljøtiltak i landbruket (SMIL).	Gjennom ordningen med SMIL-midler fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket.	Løpende	Grenland landbrukskontor
4.2	Prioritere aktiv beitebruk for å unngå gjengroing og fremme biologisk mangfold.	Prioritere tiltak som fremmer beiting på gammel kulturmark. Det kan søkes om støtte til oppsetting av gjerder, rydding og skjøtsel, som vil utgjøre en merkostnad eller merarbeid i forhold til det en kan regne med ved vanlig landbruksdrift.	Løpende	Grenland landbrukskontor
4.3	Ivareta miljøverdier i skog og utmark gjennom kartlegging og ajourhold av skog- og miljøplaner.	Kommunen skal bidra til ajourhold av skogeiernes skog- og miljøplaner gjennom organisering av fellestakster i kommunen.	2022-2023	Grenland Landbrukskontor, Lardal og Siljan skogeierlag
4.4	Tilskudd til skogeiere for ivaretagelse av nøkkelbiotoper, synliggjøring av kulturminner i skog, samt tilretteleggelse for friluftsliv.	Tilskuddet til angitte formål er en del av NMSK-ordningen og avhengig av tilgjengelige tilskuddsmidler til formålene. Søknadsfrist 1.november.	Løpende	Grenland landbrukskontor

4.5	Fremme friluftslivstilbudet i Siljan gjennom samarbeid med grunneiere og næringsutøvere.	Kommunene skal i samarbeid med landbruksnæringen, grunneiere og friluftsansjoner bidra til å videreutvikle friluftslivstilbudet i Siljan gjennom gode bruksavtaler som ivaretar både hensynet til rekreasjon, grunneiere og næringsutøvelse. Grunneieravtaler skal ligge til grunn for friluftstiltak på privat eiendom. Plan for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet ligger til grunn for arbeidet.	Løpende	Siljan kommune/ Grenland landbrukskontor/friluftsg.
4.6	Innsamling av landbruksplast	Kommunen påser at landbruksnæringen tar ansvar for innsamling av landbruksplast og levering til godkjent mottak, samt følge opp at rundballer ikke lagres på flomutsatte områder langs vassdrag.	Løpende	Grenland landbrukskontor